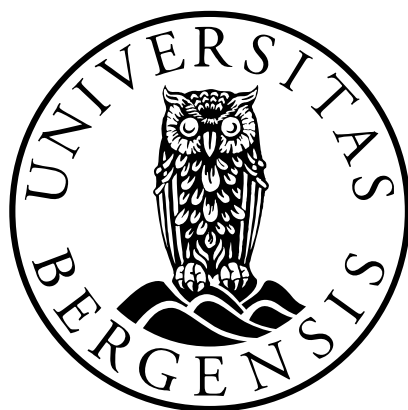

Klarspråk i opphavsretten

*Noen utfordringer i lys av forslaget til ny
åndsverklov*

Kandidatnummer: 22

Antall ord: 14967

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

1. juni 2018

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn.....	1
1.2	Metode	3
1.2.1	<i>Problemstilling og metode</i>	3
1.2.2	<i>Empiri</i>	5
1.3	Klart lovspråk.....	7
2	Forslaget til ny åndsverklov.....	9
2.1	Bakgrunn, aktualitet og endringer.....	9
2.2	Ulike brukere av lovteksten	11
2.2.1	<i>Brukertilpasset språk</i>	11
2.2.2	<i>Det juridiske fellesskapet</i>	12
2.2.3	<i>Rettighetshavere – noen resultater fra undersøkelsen</i>	13
3	Klart lovspråk i forslaget	16
3.1	Noen overordnede endringer.....	16
3.2	«Kan de ikke bare skrive ‘norsk’?»	18
3.3	En teknologinøytral lov.....	20
3.4	Lovfestingen av verkshøydekravet	22
3.4.1	<i>Kravet til verkshøyde</i>	22
3.4.2	<i>Den valgte formuleringen</i>	25
3.5	Betegnelsen «opphaver»	29
3.5.1	<i>Selve betegnelsen</i>	29
3.5.2	<i>Definisjonen påvirker sammenhengen i lovteksten</i>	32
3.6	Betegnelsen «frembringelse».....	33
4	EU-retts innflytelse på lovspråket	35
4.1	EU-retten i norsk opphavsrett	35
4.2	EU-retts påvirkning på forslaget	36
4.2.1	<i>EU-retts betydning for målsettingen om en mer tilgjengelig lov</i>	36
4.2.2	<i>«Tilgjengelig for allmennheten»</i>	38
4.2.3	<i>Avgrensning for eksemplarframstilling</i>	40
5	Avsluttende betraktninger	42
6	Litteraturliste	45
7	Vedlegg.....	50
	Vedlegg 1: Spørreundersøkelse om forslaget til ny åndsverklov	50
	Vedlegg 2: Vurdering fra NSD.....	55

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Lovregler formidles gjennom språket. Borgerne skal kjenne sine rettigheter og plikter, og de må kunne forstå lovteksten for å innrette seg etter og påvirke den. Å gjøre lovtekst mer forståelig blir derfor trukket frem som viktig for å styrke demokratiet og rettssikkerheten.¹ Det har vært arbeidet med å forenkle regelverket og gjøre lovtekst lettere tilgjengelig i flere tiår.² I dag leder Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) prosjektet «Klart lovspråk», der ett av målene er å gjøre lover og forskrifter som gjelder mange, lettere å forstå.³

Forenkling av lovtekst har vært et sentralt mål ved flere ulike lovrevisjoner. I forslaget til ny åndsverklov er ett av hovedmålene med lovforslaget å øke tilgjengeligheten og gjøre loven lettere å forstå for alle.⁴ For en lov som inneholder straffebestemmelser, slik som åndsverkloven,⁵ er det klart at det å gjøre lovteksten lettere tilgjengelig har betydning for rettssikkerheten. Som kjent, krever legalitetsprinsippet en klar lovhjemmel for at man skal kunne ilegge borgeren straff.⁶

En lovtekst skal gjerne formidle komplisert materiell juss på en kortfattet og presis måte. Samtidig må en lovtekst mange ganger være vag eller åpen, for å gi rom for skjønnsvurderinger eller skiftende tolkninger i lys av samfunnsutviklingen.⁷ En lovparagraf er i hovedsak abstrakt, den må tolkes for å kunne sammenstilles til det individuelle tilfellet man søker svar på. Jussprofessor Hans Petter Graver er blant dem som påpeker at en lovtekst ofte er fragmentarisk, og man gjerne må lese en bestemmelse i dens sammenheng for å få hele bildet.⁸

---

¹ Blant annet Motzfeldt (2014) s. 53 eller Adler (2012) s. 6.

² Backer (2013b) s. 69.

³ Difis nettsider, *Klart lovspråk*.

⁴ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 2.1.

⁵ Etter åndsverkloven § 54 straffes den som bryter ulike bestemmelser gitt til vern av opphavsretten, med bøter eller fengsel i inntil tre måneder. I forslag til ny åndsverklov tas skyldkravet om uaktsomhet bort, men den ordinære strafferammen utvides til bøter og fengsel i inntil ett år, se Prop. 104 L (2016–2017) § 80.

⁶ Grunnloven § 96 første ledd.

⁷ Graver (2015) s. 3.

⁸ *Ibid.*

I tillegg har loven en egen stil og form som kan gjøre den utilgjengelig for mange.⁹ Språkprofessor Finn-Erik Vinje antyder at når Stortinget setter sin myndighet bak normer, må språket stå i stil for å opprettholde lovtekstens autoritet. Dette kan ha bidratt til at lovtekster har fått en mer formell eller fornem stil, og dermed kanskje mindre tilgjengelig, språkdrakt.¹⁰

Samtidig foregår lovtekstens tilblivelse som regel over lang tid. Lovteksten skal ivareta en rekke ulike funksjoner. Den oppstår og bearbeides på bakgrunn av kompromisser, politiske føringer, internasjonale forpliktelser, økonomiske avveininger og verdimeslige vurderinger. Fra ideen om en ny lov oppstår til Stortinget vedtar den, har det gjerne gått flere år. Som Graver uttrykker det, er det «få tekster det ligger så mye arbeid og oppmerksomhet bak som lovtekster».¹¹ Og likevel – eller kanskje nettopp derfor – synes mange borgere det er vanskelig å forstå lovtekst.¹² Den grundige gjennomarbeidingen og hensynene som må balanseres mot hverandre, kan gjøre at språklige hensyn kommer i bakgrunnen.¹³

Temaet for denne oppgaven er lovspråket i forslaget til ny åndsverklov. I likhet med mange andre lover, springer åndsverkloven ut av ulike hensyn som avveies mot hverandre. Men dette ses kanskje særlig tydelig på opphavsrettens område: Man skal sikre skapere og rettighetshavere av åndsverk på den ene siden, og på den andre siden ivareta hensynet til allmennhetens bruk av verk, ytringsfrihet og informasjonsfrihet.¹⁴ Samtidig må åndsverkloven ta hensyn til EU-rettslige forpliktelser i et rettslig landskap der direktiver og praksis fra EU-domstolen får stadig større innflytelse.

Opphavsretten påvirker stadig flere mennesker. Digitaliseringen fører til at flere enn før foretar opphavsrettslige relevante handlinger, slik som spredning og bruk av egne eller andres verk gjennom sosiale medier eller andre nettplattformer. Lovens målgruppe er uensartet og har varierende kunnskap om lovverk og juss. Opphavsretten er i mindre grad enn før et område for profesjonelle som kjenner regelverket godt.¹⁵

---

⁹ Graver (2015) s. 3.

¹⁰ Vinje (1995) s. 9.

¹¹ Graver (2015) s. 2.

¹² Synovate (2011).

¹³ Graver (2015) s. 2.

¹⁴ Se forslag til ny formålsbestemmelse i åndsverkloven, § 1 i Prop. 104 L (2016–2017).

¹⁵ Kulturdepartementet (2016) s. 28.

Det er også slik at lovtteksten alene ikke nødvendigvis kan gi alle svarene. Lovgiver kan ikke ha sett for seg alle mulige tilfeller og regulert disse i én bestemmelse. Rettsanvenderen må derfor bruke juridisk metode for å finne svaret på et konkret rettsspørsmål.¹⁶ Det kan naturlig nok være utfordrende å lese lovttekst hvis man ikke kjenner til metodiske forutsetninger ved rettsfeltet. For at man for eksempel skal forstå opphavsrettens henvisning til «fotografier som ikke er et åndsverk» i åndsverkloven § 1 tredje ledd, er man nødt til å vite hvordan man foretar en vurdering av hvorvidt et fotografi er et åndsverk eller ikke. De som kjenner og kan anvende den juridiske metoden, vil derfor ha en annen tilnærming til lovttekst enn andre. Oppgaven tar sikte på å vise utfordringer som oppstår i spennet mellom juridisk metodiske og lovttekniske hensyn, når åndsverkloven skal gjøres mer tilgjengelig for alle.

1.2 Metode

1.2.1 Problemstilling og metode

Den overordnede problemstillingen er hvordan utvalgte språklige endringer i forslaget til ny åndsverklov aktualiserer utfordringer knyttet til det å gjøre lovttekst mer tilgjengelig. Siden opphavsretten regulerer materielt komplekse spørsmål som er preget av EU-direktiver og praksis fra EU-domstolen, vil oppgaven særlig fokusere på hvordan lovgivningstekniske hensyn og EU-retten påvirker og utfordrer en tilgjengeliggjøring av lovtteksten. Med «lovgivningstekniske hensyn» mener jeg hensyn knyttet til utformingen av lovtteksten, både språklige hensyn som tas i en lovttekst, men også hensynet til enhetlig utforming og forholdet utformingen av lovtteksten får til juridisk metode.¹⁷

Hvordan utvalgte språklige endringer aktualiserer utfordringer knyttet til å gjøre lovttekst mer tilgjengelig, vil bli undersøkt gjennom analyse av lovforslaget med tilhørende forarbeider, lest opp mot Kulturdepartementets eget mål om tilgjengeliggjøring. Her vil jeg også ta utgangspunkt i prosjektet «Klart lovspråk» og vurdere prosjektets mål om et «klart og brukertilpasset språk i tekster»¹⁸ opp mot det endelige lovforslaget og avveiningene som kommer til uttrykk i lovforslagets forarbeider.

---

¹⁶ Eckhoff (2001) s. 63, s. 22.

¹⁷ Inspirert av definisjon i Justisdepartementets lovavdeling (2000) s. 12 og hvordan termen brukes i veilederen.

¹⁸ Språkrådets nettsider, *Hva er klarspråk?*

For å konkretisere noen av disse utfordringene, vil en underproblemstilling være hvordan utvalgte språklige endringer i lovforslaget oppfattes av rettighetshavere etter åndsverkloven.¹⁹ Gjennom sitt virke blir de direkte berørt av denne loven. Hvordan denne gruppen opplever lovteksten, kan bidra til å kaste lys over hvilke utfordringer som aktualiseres i arbeidet med å gjøre åndsverkloven mer tilgjengelig for alle.

Det finnes flere veiledninger og råd man kan følge for å skrive et klarere lovspråk. Ved å ha disse in mente i analysen, vil jeg kunne vurdere når rådene følges eller ikke følges, om det eksempelvis skyldes utfordringer knyttet til det lovtekniske eller om det rett og slett er en bestemmelse som lovgiver burde eller kunne ha klargjort ytterligere. På grunn av dette arbeidets rammer, vil jeg likevel kun gi et oversiktsbilde og ikke gå inn i en språkanalyse på detaljnivå. Her vil jeg også diskutere noen konkrete formuleringer i loven og vurdere alternativer eller endringer. Jeg vil også dra vekslers på lovgivningslære for å underbygge hvorfor andre lovgivningstekniske hensyn noen steder nødvendigvis må gå på bekostning av, eller utfordre, en ren språklig forståelse.

Siden koblingen mellom klarspråk og juss representerer et tverrfaglig felt, vil metoden kunne være noe annerledes enn det man normalt møter i en masteroppgave i rettsvitenskap. Jeg vil for eksempel ikke bruke juridisk metode like aktivt gjennom hele oppgaven, men oppgaven har likevel et tydelig rettsdogmatisk bakteppe. Særlig ved behandlingen av verkshøydekravet i kapittel 3.4, vil jeg bruke juridisk metode for å avklare gjeldende rett. Forholdet mellom lovspråket og den juridiske metodelæren vil også påvirke analysene. I norsk rett er det for eksempel tradisjon for at selve lovteksten er konsis, og at vilkår utdypes ytterligere i forarbeidene.²⁰ Siden analysen tar utgangspunkt i et lovforslag og arbeidet rundt dette, vil jeg bruke ulike høringsuttalelser mer aktivt enn det som er vanlig etter rettskildelæren.²¹ Høringsuttalelser fra ulike instanser representerer ikke *lovgivers* syn, og fremstiller ofte enkeltpersoners rettspolitiske argumentasjon. Hvilken rettskildemessig vekt disse uttalelsene skal tillegges, vil dermed i stor grad avhenge av hvorvidt de er fulgt opp i proposisjonen eller i innstillingen til Stortinget. Men høringsuttalelser kan illustrere utfordringer knyttet til lovspråket fra ulike perspektiver, og kan sammen med høringsutkastet fremvise avveininger i arbeidet med lovspråket og kaste lys over ulike vurderinger som har ledet til forslaget endelige språkdrakt.

---

¹⁹ Med rettighetshavere i denne sammenheng menes de som skaper åndsverk, jf. åndsverkloven § 1.

²⁰ Eksempelvis Eckhoff (2001) s. 73.

²¹ Knoph (2014) s. 9, Nygaard (2004) s. 55-56.

Metoden i denne oppgaven vil dermed være tredelt: Jeg vil bruke primærdata fra en empirisk undersøkelse (Vedlegg 1) for å belyse hvordan utvalgte språklige endringer i lovforslaget oppfattes av rettighetshavere. Jeg vil analysere rettskildene opp mot lovgivningslære og klarspråklige idealer, og jeg vil bruke juridisk metode – noen steder aktivt for å avklare gjeldende rett, andre steder som en bakgrunn for å diskutere problemstillingene som reises.

De utvalgte språklige endringene jeg behandler, er endringer som enten er sentrale for lovforslaget, eller mulige endringer som har vært særlig diskutert i høringsrunden eller i lovforslagets proposisjon, slik som bestemmelsen i åndsverkloven § 23 om bruk av fotografisk verk i en vitenskapelig fremstilling. Jeg vil også diskutere det å bytte ut en etablert juridisk betegnelse, «opphavsmann», med en ny betegnelse, «opphaver». Samtidig er både EU-rettens innflytelse og lovfestingen av verkshøydekravet sentrale for lovforslaget, og vil også bli behandlet i egne kapitler. Verkshøydekravet angir en nedre grense for hvilke verk man kan få opphavsrett til.

1.2.2 Empiri

Ett av hovedformålene med åndsverkloven er å sikre skapere av og investorer i åndsverk, og gi disse et økonomisk utbytte for på den måten å legge til rette for kreative næringer.²² Derfor er det særlig interessant å undersøke hvordan medlemmer i ulike interesseorganisasjoner for rettighetshavere opplever forslaget til ny åndsverklov. Denne gruppen vil ha ulik kunnskap om både åndsverkloven spesielt og juss generelt.

En metodemiks mellom en kvalitativ og en kvantitativ undersøkelse gir ulike holdepunkter for å diskutere lovtekstens tilgjengelighet. Svarene vil også kunne illustrere hvordan juridisk metodiske hensyn kan stå i et spenningsforhold til klart lovspråk. Resultatene vil imidlertid ikke bli brukt til å trekke en generell slutning om målgruppens forhold til lovspråket.

Spørreundersøkelsen ble laget i et nettsurveypogram, SurveyXact. Respondentene ble valgt ut ved at jeg sendte forespørsel til de største rettighetshaverorganisasjonene, om de kunne sende ut en enkel spørreundersøkelse til sine medlemmer. Det viste seg imidlertid krevende å få tilgang til respondenter. Flere ønsket ikke å bry sine medlemmer med ekstra e-poster når det kun gjaldt en masteroppgave. Undersøkelsen ble til slutt sendt ut til omtrent 150 mulige medlemmer i Faglitterær forfatterforening, 15 personer i Oversetterforeningen og 15 i Norsk

---

²² Prop. 104 L (2016–2017) § 1 bokstav a.

journalistlag. Den ble også lagt ut på den lukkede Facebook-siden til GRAMO, men dette genererte kun et fåtall av respondentene.²³ Utvalget ble dermed nokså tilfeldig avhengig av hvem som valgte å svare på undersøkelsen, et såkalt bekvemmeligsutvalg. Det vil være et skjevt utvalg siden man ikke har oversikt over frafallet eller hvem man ikke får spurt.²⁴

Innenfor rammene av en masteroppgave, vil respondentenes svar likevel fungere som et utgangspunkt for å diskutere de språklige utfordringene i lovforslaget. Svarprosenten må regnes som god for en nettundersøkelse av denne typen.²⁵ Undersøkelsen nådde direkte omlag 200 personer, og det kom inn 42 svar.

Feilmarginene i de kvantitative svarene vil være høye ved et såpass lite utvalg. Utvalget er ikke representativt for alle rettighetshavere, og funnene kan derfor ikke generaliseres.²⁶ Undersøkelsen kan likevel bidra til å illustrere noen typiske tilfeller av hvordan ikke-jurister opplever språket. De åpne svaralternativene vil for eksempel gi ny kvalitativ informasjon. Kvalitative svar kan gi verdifull informasjon når man ikke har oversikt over alle tenkelige svaralternativer. Slik vil det typisk være når man skal måle forståelsen av lovtekst der nyansene vil være mange. Styrken ved kvalitative svar vil være at svarene kan avdekke ulike fenomener og forutsetninger i forståelsen av lovspråket.²⁷

Hvordan lovspråk oppfattes av rettighetshavere, vil variere og være subjektivt. For å kunne måle fenomenet, må det operasjonaliseres. Dette gjorde jeg ved å finne konkrete spørsmål med tilhørende svaralternativer.²⁸ Jeg valgte bestemte paragrafer og stilte spørsmål om hvor tilgjengelige de fremsto. Kravet til verkshøyde er helt sentralt i opphavsretten, så det var naturlig å utforme spørsmål om lovfestingen av dette. Det var bare i den forbindelse jeg valgte å stille et spørsmål som testet om respondentene hadde forstått bestemmelsen når de ble gitt et konkret eksempel (Vedlegg 1, spørsmål 7). I en testversjon av spørreundersøkelsen fikk jeg tilbakemeldinger på at undersøkelsen kunne oppleves for mye som en kunnskapstest dersom jeg inkluderte for mange slike oppfølgingsspørsmål. Men ved å inkludere åpne tekstfelder i den nettbaserte undersøkelsen kunne jeg samle kvalitativ informasjon for å se hvilke vurderinger respondentene gjorde i oppfattelsen av de enkelte bestemmelsene.

---

²³ Jeg så hvor mange ekstra respondenter jeg fikk etter at lenken til undersøkelsen ble lagt ut på Facebook-siden.

²⁴ Jackobsen (2015) s. 302-303.

²⁵ *Ibid.*, s. 280.

²⁶ *Ibid.*, s. 103, s. 238.

²⁷ *Ibid.*, s. 265, s. 237.

²⁸ *Ibid.*, s. 252-255.

Jeg ønsket også å vite noe bakgrunnsinformasjon om respondentene, som utdanningsbakgrunn, kjønn og alder, da tidligere undersøkelser har vist at dette kan ha betydning for hvordan man forstår lovtekst.²⁹ Bakgrunnsinformasjonen kan også gi en indikasjon på hvordan de som åndsverkloven er ment å tilgodese, er en uensartet gruppe hva gjelder alder og utdanning o.a.

1.3 Klart lovspråk

De siste tiårene har ulike initiativtagere med jevne mellomrom ønsket å gjøre språket i regelverk klarere. I NOU-en *Bedre struktur i lovverket* fra 1992 var det en uttalt målsetting å forenkle lovtekst.³⁰ I tillegg har Vinje publisert flere bøker om hvordan man kan gjøre lovspråket mer tilgjengelig.³¹ Da Klarspråkprosjektet ble startet i 2009 i regi av Difi og Språkrådet, var arbeidet rettet mot å gjøre språkføringen i forvaltningen mer tilgjengelig for innbyggere, og etter hvert utviklet prosjektet seg også til å fokusere på lovtekster. Ett av formålene med prosjektet «Klart lovspråk» er å få mer kunnskap om de språklige utfordringene i regelverket, slik at denne kunnskapen kan brukes til å gjøre lovtekst mer forståelig og dermed mer tilgjengelig for borgerne.³²

Fire lover har blitt revidert i lys av klarspråkprosjektet med tanke på å gjøre språket mer forståelig og strukturen bedre.³³ Åndsverkloven er ikke en av disse, men ett av ønskene bak loven har som nevnt vært å gjennomgå struktur og språk for å gjøre den lettere tilgjengelig for alle. I flere andre revisjoner av ulike regelverk er det også blitt et viktig hensyn. Eksempelvis heter det i det nye straffeprosessutvalgets mandat at «[l]oven skal utformes i et klart og godt språk og være informativ og brukervennlig, også for ikke-jurister.»³⁴ Et klarspråklig utgangspunkt er at klarspråklige hensyn ikke skal gå på bekostning av juridisk presisjon eller nødvendige faguttrykk. Men der lovteksten kan gjøres enklere eller klarere uten å komme i konflikt med juridisk presisjon, er dette et mål.³⁵

Difi har utgitt en veileder med ulike tips for et enklere lovspråk. Rådene som fremheves, er blant annet å formulere regelen først i setningen, vurdere om man skal gjenta ord for å

---

²⁹ Synovate (2011) s. 2.

³⁰ NOU 1992:32, s. 15.

³¹ *Språket i lover og annet regelverk* (1990), *Lovlig språk* (1995).

³² Språkrådets nettsider, *Klart lovspråk*.

³³ Opplæringsloven, personellovene i forsvarssektoren, arveloven og adopsjonsloven, jf. Mugaas (2014) s. 18.

³⁴ NOU 2016:24, kap. 2.2.

³⁵ Difi (2014) s. 5.

klargjøre sammenhengen, skrive aktivt heller enn passivt, og ha et gjennomtenkt ordvalg. Det er for eksempel et poeng å unngå den typiske *kansellistilen* som ofte har kjennetegnet jussen, med ord som kan oppfattes fremmede eller gammelmodige i dagligtalen, som «herunder», «således», «dog» osv.³⁶ Lignende råd gir Vinje i boken *Lovlig språk*. Han hevder at årsaken til at den kansellispråklige stiltradisjonen har vist seg å være seiglivet i jussen, er at den er tradisjonstro og dyrker prejudikater. Når en jurist etterligner sine forbilder, er han eller hun på trygg grunn.³⁷

I Norge er klarspråk og juss et relativt nytt felt, men internasjonalt har jurister lenge arbeidet i dette tverrfaglige landskapet. I USA og England går lignende prosjekter under navnet «the plain language movement» eller «plain legal language».³⁸ I 2016 inngikk Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo og Kommunal- og moderniseringsdepartementet en avtale om å styrke klarspråkarbeidet. Ett av formålene med avtalen var å innføre klart juridisk språk som del av undervisningen, forskningen og formidlingen ved fakultetet.³⁹ Fakultetet har også etablert en fast professor-/førsteamanuensisstilling til fagområdet.⁴⁰ Samlet betyr dette at juss og klarspråk har fått en sterk forankring i det rettsvitenskapelige feltet, og klarspråklige problemstillinger har blitt en del av den rettsvitenskapelige forskningen. Jussprofessor Inge Lorange Backer hevder at det trengs juridisk kompetanse for å gjennomføre regelforenkling, eksempelvis for å sikre at nye regler ikke skaper disharmoni med eksisterende regelverk.⁴¹ Slik sett er det viktig at også jusstudenter og jurister befatter seg med klarspråklige problemstillinger.

Et klarspråklig perspektiv i en analyse av rettskilder vil etter min mening også kunne bidra til å belyse særlige utfordringer ved et rettsområde. Hvorfor noen språklige endringer ikke (kan) gjennomføres, kan si mye om hvilke hensyn som står mot hverandre på et område, og hvor mange hensyn og aktører et rettsområde til syvende og sist skal imøtekomme og tilfredsstille.

---

³⁶ Difi (2014) s. 26.

³⁷ Vinje (1995) s. 13.

³⁸ Se Adler (2012).

³⁹ UiOs nettsider, *Klart språk i forskning og undervisning*.

⁴⁰ Karrierestarts nettsider, *Professor/førsteamanuensis i rettsvitenskap*.

⁴¹ Backer (2013b) s. 79.

2 Forslaget til ny åndsverklov

2.1 Bakgrunn, aktualitet og endringer

Åndsverkloven er den sentrale loven på rettsområdet opphavsrett, og regulerer rettighetene til åndsverk og nærstående rettigheter. Hva et åndsverk er, vil bli gjennomgått i kapittel 3.4. Nærstående rettigheter er prestasjoner i forbindelse med fremføringen av verk, slik som utøvende kunstners vern for sine fremføringer, fonogram- eller filmprodusenters vern.⁴²

I april 2017 la Regjeringen frem lovproposisjonen om en ny åndsverklov for Stortinget. Forslaget er utarbeidet av Kulturdepartementet (heretter «departementet»), og er ment å erstatte den gjeldende åndsverkloven fra 1961. Høringsinstansene hadde mange delte meninger om departementets høringsutkast⁴³ som ble sendt på høring i 2016. Etter at lovproposisjonen forelå, ble det gjennomført en ny høringsrunde, der meningene fremdeles var nokså forskjellige. Det er særlig kringkasterne og de som investerer i åndsverk, som har interesser som står i et motsetningsforhold til de som skaper åndsverk og deres rettighetsorganisasjoner.⁴⁴

Den 8. mai 2018 la Familie- og kulturkomiteen frem sin innstilling til Stortinget. Etter behandling i Stortinget ble loven enstemmig vedtatt og samsvarer med forslaget i lovproposisjonen, med unntak av forslaget om å lovfeste opphavsrettens overgang i arbeidsgiverforhold. Når denne oppgaven leveres (juni 2018), er behandlingen i Stortinget nylig avsluttet.⁴⁵

I tillegg til å sikre skapere av og investorer i åndsverk, skal åndsverkloven sørge for at det som skapes er tilgjengelig for samfunnet, og legge til rette for avkastning og avtaleinngåelse rundt åndsverk. Loven må balansere rettighetshaveres interesser mot allmennhetens. I forslaget til ny åndsverklov er dette formålet beskrevet i en ny formålsbestemmelse som har vært gjenstand for diskusjon i to høringsrunder.⁴⁶

---

⁴² Ot.prp.nr.46 (2004–2005) s. 15.

⁴³ Jeg vil omtale forslaget i proposisjonen (Prop. 104 L (2016–2017)) som «proposisjon» eller «forslag», og departementets utkast til åndsverklov, som ble sendt på høring i 2016, som et «høringsutkast».

⁴⁴ Åpen høring i Stortingets familie- og kulturkomité (2018).

⁴⁵ Stortingets nettsider, *Åndsverkloven*.

⁴⁶ Prop. 104 L (2016–2017) § 1.

Gjeldende åndsverklov fra 1961 ble til gjennom et nordisk lovsamarbeid. En av hovedmålsettingene med loven var nettopp å sørge for nordisk rettsenhet på området.⁴⁷ Selv om forskjeller i rettsstilstanden kan forekomme, har rettspraksis fra de andre nordiske landene stått sentralt ved fastleggingen av rettens innhold også i norsk rett.⁴⁸

Gjeldende lov erstattet åndsverkloven fra 1930, som var den første norske loven der reglene om vern av alle typer åndsverk ble samlet i en og samme lov.⁴⁹ Loven fra 1930 bygget i hovedsak på et forslag fra en komité ledet av jussprofessor Ragnar Knoph.⁵⁰ Knoph har vært en viktig aktør i opphavsretten, og hans bok *Åndsretten* fra 1936 står igjen som sentral på området. Når departementet vurderer å lovfeste verkshøydekravet eller opphavsrettens overgang i arbeidsgiverforhold, viser de til hans læresetninger.⁵¹

Forslaget til ny åndsverklov gjennomfører ikke veldig store materielle endringer. Hovedreglene og prinsippene som gjeldende lovgivning er bygget på, videreføres.⁵² Utgangspunktet har likevel vært å styrke stillingen til skapere av åndsverk gjennom enkelte endringer, eksempelvis gjennom en regel om at opphavsmannen⁵³ har rett til «rimelig vederlag» ved overdragelse av opphavsrett til bruk i ervervsvirksomhet.⁵⁴ Andre sentrale endringer er at loven gjøres mer teknologinøytral, samt at det nå ulovfestede verkshøydekravet lovfestes. Loven har også fått en ny inndeling etter tematikk for å gjøre den mer oversiktlig.⁵⁵

Deler av forslaget har vært omstridt, særlig forslaget om å lovfeste opphavsrettens overgang i arbeidsgiverforhold, som kom til uttrykk i forslagets § 71. Gjennom sosiale medier ble det lansert et «kunstneropprør» mot bestemmelsen.⁵⁶ Bestemmelsen var i utgangspunktet bare ment som en kodifisering av ulovfestet rett, og var basert på doktrinen i Knophs bok fra 1936.⁵⁷ Det har likevel oppstått uenighet om hvor langt den ulovfestede reglen går. Andre,

---

⁴⁷ NUT 1950:1 s. 9.

⁴⁸ Rognstad (2009) s. 41-42.

⁴⁹ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 1.

⁵⁰ Ot.prp.nr. 22 (1930) s. 1.

⁵¹ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.3 og kap. 6.8.5.2.

⁵² *Ibid.*, kap. 1.

⁵³ «Opphavsmann» skal etter forslaget betegnes som «opphaver». Jeg bruker «opphavsmann» siden dette fremdeles er terminologien i gjeldende rett, og «opphaver» der jeg diskuterer den konkrete formuleringen i forslaget.

⁵⁴ Prop. 104 L (2016–2017) § 69.

⁵⁵ *Ibid.*, kap. 1.

⁵⁶ Gjestad (2018).

⁵⁷ Knoph (1936) s. 106.

særlig produsentsiden, mente at når lovfestingen først var brakt på banen, ville det skape forvirring rundt gjeldende rett hvis bestemmelsen ikke ble inkludert i den endelige loven. I høringsrundene har motsetningene som står mot hverandre her, blitt omtalt som både «skyttergravsposisjoner» og en «gordisk knute».⁵⁸ I innstillingen til Stortinget valgte komiteen å la være å fremme proposisjonens forslag til § 71, men presiserte at gjeldende rett ikke skal tolkes som endret på bakgrunn av at dette forslaget trekkes.⁵⁹

Rammene for denne oppgaven medfører at jeg ikke vil gå nærmere inn i drøftingen av materielle endringer eller mulige omstridte lovfestinger. Men diskusjonene som oppstår i høringsrunden og i media, får frem hvor tydelige motsetninger som finnes på opphavsrettens område, og hvordan man ved utformingen av åndsverkloven må finne en balanse mellom ulike hensyn. Diskusjonen rundt forslaget § 71 kan også illustrere hvorfor det kan være vanskelig å gjennomføre regelforenkling. Backer skriver for eksempel at det kan være så sterk uenighet rundt en rettslig realitet, at man velger «å pakke regelen godt inn».⁶⁰ Eventuelt kan man, slik det har skjedd her, avstå fra å lovfeste en regel i det hele tatt. Lovfestingen var i utgangspunktet ment å gjøre gjeldende rett klarere og tydeliggjøre brukernes rettsstilling, i tråd med lovens mål om å bli mer tilgjengelig.⁶¹ Men når det er så sterk uenighet om hvor langt den ulovfestede regelen går, og om en lovfesting kan svekke opphavsmennenes avtaleposisjon, kan det være tryggere å avstå fra å gjennomføre en planlagt regelforenkling. Når deler av innholdet er kontroversielt, og kontroversen i stor grad bunner i å finne en balanse mellom hensynene loven skal tilgodese, kan det bli vanskeligere å ta hensyn til (språklig) tilgjengeliggjøring.⁶²

2.2 Ulike brukere av lovteksten

2.2.1 Brukertilpasset språk

Klarspråk blir definert som «korrekt, klart og brukertilpasset språk i tekster fra det offentlige».⁶³ Rådet om at språket skal være «korrekt» har åpenbart allmenn tilslutning. Det at språket i norske lover burde være grammatisk riktig og følge språkreglene, er selvfølgelig og

---

⁵⁸ Åpen høring i Stortingets familie- og kulturkomité (2018).

⁵⁹ Innst. 258 L (2017–2018) kap. 2.5.3.

⁶⁰ Backer (2013b) s. 77.

⁶¹ Innst. 258 L (2017–2018) kap. 2.5.3.

⁶² Tilsvarende Graver (2015) s. 2.

⁶³ Språkrådets nettsider, *Hva er klarspråk?*

ukontroversielt. Hva som ligger i at språket er «klart og brukertilpasset», må avklares nærmere. Det vil være ulike brukere eller mottakere av en lovtekst, så det kan være vanskelig å avgjøre når lovtekst er *brukertilpasset*. Likevel vil det å følge visse språklige regler som må antas å gjøre teksten lettere å forstå, være et utgangspunkt for en bred brukertilpasning.

Hvem som er *brukerne* av en lovtekst varierer avhengig av rettsområdet, men for en del lover, deriblant åndsverkloven, er brukerne i utgangspunktet alle borgere. Alle vil kunne støte på opphavsrettslige problemstillinger privat eller i arbeid: Enten man bruker et bilde man har funnet på Google i foredraget sitt, eller strømmer en film fra en nettside. Mottagere av en lovtekst som åndsverkloven er en uensartet gruppe med ulik tilnærming til teksten, med ulik tekstforståelse og kunnskap om juss. Det vil naturlig nok også være et avgjørende skille mellom jurister og ikke-jurister.

2.2.2 Det juridiske fellesskapet

Det som er felles for de ulike brukerne av lovteksten, er at de vil starte i lovtekstens ordlyd når de slår opp i loven. Lovteksten er utgangspunktet for rettsanvendelsesprosessen. Det er denne lovgiver har vedtatt og stilt sin autoritet bak. I lys av maktfordelingsprinsippet blir det avgjørende å utvise lojalitet til denne ordlyden. Men alt kan ikke reguleres i lov, og derfor gir den juridiske metodelæren retningslinjer for hvordan rettsanvenderen kan forholde seg til, og bruke andre rettskilder, for å finne frem til innholdet i rettsreglene.⁶⁴

Jurister vil dermed forstå lovteksten i en annen kontekst enn en leser som ikke er opplært i de samme normene for rettslig argumentasjon. En jurist vil fastlegge innholdet av rettsregler og løse konkrete rettsspørsmål gjennom normer for argumentasjon som styrer meningsutvekslingen og avgjørelser innen et «faglig juridisk fellesskap», mens en som ikke er opplært i denne metoden, ofte kun vil forholde seg til selve lovteksten og dens ordlyd.⁶⁵ Jussprofessor Jan Fridtjof Bernt uttrykker det som at jurister er en del av et fellesskap som opererer med de samme typer verktøy for å løse en problemstilling. Når jurister vil overbevise en motpart eller begrunne en beslutning, anvender de et fagspråk og en argumentasjonsform som er forankret i dette fortolkningsfellesskapet.⁶⁶

---

⁶⁴ Eckhoff (2001) s. 19.

⁶⁵ Bernt og Mæhle (2007) s. 35-37, Bernt (2009) s. 1.

⁶⁶ Bernt (2009) s. 1.

Dette avgjørende skillet i måten å forholde seg til og lese lovtekster på, er også en sentral årsak til at klarspråkprosjektets mål verken er, eller kan være, å gjøre all lovtekst umiddelbart forståelig for en bruker av lovteksten. Ofte må lovteksten suppleres med andre rettskilder for å komme frem til en rettsregel.⁶⁷ En fordel i så måte med den norske juridiske metoden er at hovedbudskapet i en bestemmelse kan fremstilles enklere språklig, fordi nyanseringer og presiseringer kan fremgå av forarbeidene. Dette til forskjell fra kontinentaleuropeisk og angloamerikansk rett, der det er tradisjon for at «alt» skal skrives inn i selve lovteksten.⁶⁸

En del vilkår i lovteksten må også være vage, for at en situasjon skal kunne tilpasses det aktuelle tilfellet eller omfatte mer enn enkelttilfeller. Eksempelvis må sitatregelen i åndsverkloven § 22, om at det er «tillatt å sitere fra et offentliggjort verk i samsvar med *god skikk og i den utstrekning formålet betinger*» (mine kursiveringer), være fleksibel for å ivareta hensynet til både rettighetshavernes og allmennhetens interesser.⁶⁹ Avhengig av den aktuelle konteksten vil det variere når man har sitert et verk i så stort omfang at man krenker opphavsretten, og lovteksten alene kan ikke nødvendigvis gi svaret på dette.

Klarspråkprosjektet er tydelig på at en lovtekst aldri vil kunne gi alle svarene, den skal tolkes juridisk.⁷⁰ Lovteksten sier noe om hvordan det generelle skal være, men sier ikke nødvendigvis noe om hvordan det aktuelle tilfellet man har foran seg skal vurderes. For å fastlegge det, må lovteksten tolkes.⁷¹ Når jurister har et slikt verktøy for å tolke lovteksten, kan lovteksten lett virke utilgjengelig eller vanskelig å forstå for andre, i de tilfellene der ordlyden ikke gir all informasjon. Men når utgangspunktet for både den skolerte juristen og en vanlig leser av loven er dens ordlyd, er det avgjørende at denne gjøres så klar og korrekt som mulig.⁷²

2.2.3 Rettighetshavere – noen resultater fra undersøkelsen

- Av de som svarte på den nettbaserte spørreundersøkelsen var 32 prosent kvinner og 68 prosent menn. Ingen av respondentene har sin hovedutdanning innen juridiske fag. Flertallet var utdannet innen samfunnsvitenskapelige fag. Over halvparten (52 prosent) har tre år eller mer høyere utdanning. Svarene indikerte ikke at utdanningsnivået hadde

---

⁶⁷ Graver (2015) s. 3.

⁶⁸ Backer (2013a) s. 126.

⁶⁹ Prop. 104 L (2016–2017), kap. 5.6.5.

⁷⁰ Difi (2014) s. 5.

⁷¹ Bernt og Mæhle (2007) s. 195.

⁷² Et lignende syn uttrykkes av Graver (2015) s. 3.

betydning for opplevelsen av lovspråket, og utvalget er nok for lite til å se en eventuell tendens her.

- Selv om halvparten av respondentene (50 prosent) aldri har slått opp i åndsverkloven, sier likevel alle respondentene at de har en viss kjennskap til åndsverkloven. 36 prosent mener at de har liten kjennskap til loven, 57 prosent har middels kjennskap og 7 prosent mener at de har god kjennskap til loven. Man ser dermed at et tydelig flertall hevder å ha middels eller god kjennskap til åndsverkloven. Det kan tenkes at de som velger å svare på en slik undersøkelse, er de som allerede er interessert i feltet og kjenner lovområdet.
- Et flertall av respondentene (64 prosent) har i løpet av det siste året vært usikre på sine rettigheter knyttet til bruk av egne eller andres verk.
- Over halvparten (57 prosent) sier at de ikke selv ville slått opp i loven, hvis de lurte på om andres bruk av deres tekst/bilde/musikk var ulovlig. På dette spørsmålet var det mulig å krysse av tre alternativer for hvor man ville søke etter informasjon. Et klart flertall ville ha søkt etter informasjon på Internett. Omlag halvparten ville ha spurt familie, venner eller en kollega. Like mange ville ha kontaktet forbundet/foreningen for svar. Selv om et flertall ikke i utgangspunktet ville ha slått opp i loven selv, har uklart eller vanskelig tilgjengelig lovspråk en tendens til å forplante seg videre til veiledninger eller juristenes språk på et fagområde.⁷³ Uavhengig av hvor rettighetshaverne søker informasjon om reglene, vil det derfor være et poeng å gjøre lovt teksten tilgjengelig.

	Antall respondenter som valgte dette alternativet	Prosent
Slått opp i loven	18	42,9%
Søkt på Internett (Google eller lignende)	28	66,7%
Spurt familie, venner eller en kollega	20	47,6%
Kontaktet forbundet/foreningen	20	47,6 %
Vet ikke	0	0%
Annet. Hvor?	3	7,1%

Tabell 1. *Hvor ville du hovedsakelig søkt etter informasjon hvis du lurte på om andres bruk av din egen tekst/bilde/musikk har vært lovlig? (Du kan krysse av inntil tre alternativer.)*

- Av de som har svart «annet» på spørsmålet i *Tabell 1*, svarer én respondent: «i normalavtalen/normalkontrakten med forleggerne». Åndsverkloven er en lov som i

⁷³ Motzfeldt (2014) s. 58-59.

hovedsak kan fravikes ved avtale. De fleste rettighetene man har, kan disponeres over ved avtale, da det er her den økonomiske verdien av opphavsretten i stor grad ligger.⁷⁴ Det er derfor naturlig at opphavsrettslige reguleringer fremgår av en eventuell kontrakt. Dette burde kanskje ha vært et sjette svaralternativ til spørsmålet i *Tabell 1*.

Hvordan respondentene opplever andre deler av forslaget vil bli gjennomgått nærmere i ulike deler av kapittel 3. Grunnet det beskjedne antallet respondenter, er undersøkelsen kun ment som et illustrerende supplement til vurderingen av de språklige utfordringene som oppstår. En mer inngående diskusjon av respondentenes svar, vil derfor bli behandlet i sammenheng med omtalen av de aktuelle bestemmelsene.

---

⁷⁴ Rognstad (2009) s. 337.

3 Klart lovspråk i forslaget

3.1 Noen overordnede endringer

Å gjøre lovspråk klarere handler også om å gjennomføre strukturelle endringer. Backer skriver at dersom det er vanskelig å få lovspråket så enkelt som ønskelig, kan selve oppbygningen av loven bidra til å lette forståelsen.⁷⁵ Dette er gjennomført i forslaget til ny åndsverklov, og lovforslaget som helhet har en mer oversiktlig oppbygning enn den gjeldende loven. For eksempel har de nærstående rettighetene blitt flyttet frem i forslaget til ny lov, i tråd med et ønske om å styrke og synliggjøre disse rettighetene.⁷⁶ I tillegg har bestemmelsen om vernetid for åndsverk blitt flyttet frem til de grunnleggende bestemmelsene, i stedet for at denne sentrale bestemmelsen kommer langt bak, slik tilfellet er i någjeldende lov.

Rent språklig har det også skjedd flere endringer som gjør at forslaget føles mer moderne og lettlest enn gjeldende lovtekst. Eksempelvis er såkalte nakne substantiver byttet ut flere steder. Et nakent substantiv er substantiv uten artikkel eller bøyningsendelse. Det er slik ordet står hvis man slår det opp i en ordbok.⁷⁷ De er hyppig brukt i lover, men kan få teksten til å virke stiv og fjern fra naturlig uttrykksmåte.⁷⁸ Flere steder i lovforslaget er nakne substantiver fra gjeldende lovtekst byttet ut med bestemt form entall eller flertallsform av substantivet eller et tilsvarende substantiv, for eksempel fra «rettighetshaver» til «rettighetshavere» eller «opphavsmann» til «opphaveren».

En vanlig skriveregul for bedre lovspråk innebærer som sagt å bli kvitt gammelmodige ord slik som «herunder», «således», og «likeledes».⁷⁹ Dette er språklige endringer som vil være enkle å gjøre noe med i en lov, i og med at de kan endres med synonymer eller lignende meningsinnhold uten at man vil komme i reell fare for å forandre det materielle innholdet i en bestemmelse. Slike endringer må dermed antas å gjøre teksten mer leservennlig uten at meningsinnholdet endres. Både «likeledes» og «således» brukes i gjeldende lov, henholdsvis i §§ 9, 38b og 39c og i § 47. I det nye forslaget forekommer ingen av disse ordene. «Likeledes»

---

⁷⁵ Backer (2013a) s. 126.

⁷⁶ Prop. 104 L (2016–2017), kap. 1.

⁷⁷ Vinje (1995) s. 40.

⁷⁸ *Ibid.*, s. 41, Difi (2014) s. 24.

⁷⁹ Justisdepartementets lovavdeling (2000) s. 89, Difi (2014) s. 26.

i gjeldende § 9 er for eksempel byttet ut med «[t]ilsvarende» i forslaget, mens «likeledes» i nåværende §§ 38b og 39c er byttet ut med «også» i forslagets §§ 67 og 70.

Ordet «herunder» anbefaler Difi og Språkrådet å vurdere byttet med andre ord som kommuniserer bedre med ikke-jurister, som for eksempel «blant annet», «under dette» eller «for eksempel».⁸⁰ Det har likevel ikke skjedd i forslaget. Antallet «herunder» har til og med økt – fra 9 i gjeldende lov til 16 i forslaget, uten at det umiddelbart er opplagt hvorfor ikke ordet kunne ha vært byttet ut med et annet. Én mulig forklaring er at ordlyden i forslaget noen steder er sterkt påvirket av ordlyden i Infosoc-direktivet fra EU, og i både den norske og danske direktivteksten brukes ordet «herunder» i noen sentrale bestemmelser.⁸¹

Et eksempel på at et klarspråklig råd følges, er endringen av gjeldende § 47. I någjeldende lov lyder andre ledd: «Opphavsmannens navn eller merke må ikke i noe tilfelle påføres et eftergjort eksemplar således at det kan forveksles med det originale». Ikke alle vil vite at «eftergjort» betyr falskt, men det skjønner man raskt hvis man går til en annen rettskilde. Bakgrunnen for regelen er ifølge forarbeidene å sikre både opphavsmannen og publikum mot en «falsk signatur».⁸² I det nye lovforslaget har hele andre ledd blitt strøket, fordi departementet anså at å sløyfe dette leddet ikke ville utgjøre en realitetsforskjell til § 108 i forslaget: «Det er forbudt å sette opphaverens navn eller merke på eksemplar av et kunstverk uten opphaverens samtykke.»⁸³ En kronglete bestemmelse i to ledd er dermed sløffet til fordel for en enkel bestemmelse i ett ledd. Selv om ordlyden nå ikke favner forfalskninger, slik som i gjeldende lov, antar departementet at straffeloven gir den ønskede beskyttelsen mot forfalskninger.⁸⁴

Backer skriver at man ved utforming av lov tidvis kan vurdere å la enkelte nyanser i en regel vike til fordel for en lettere tilgjengelig bestemmelse.⁸⁵ Her gjøres regelen i åndsverkloven litt mindre detaljert, men må antas å bli lettere å forstå.

---

⁸⁰ Språkrådets nettsider, *Søk i kansellisten.*, Difi (2014) s. 26.

⁸¹ Sml. forslagets § 3 og Dir. 2001/29/EF (Infosoc-direktivet) artikkel 3. Mer om EU-rettens innflytelse og direktivpåvirkningen i kapittel 4.

⁸² Ot.prp.nr.26 s. 103.

⁸³ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 10.4.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Backer (2013a) s. 126.

3.2 «Kan de ikke bare skrive ‘norsk’?»

Helhetsinntrykket av forslaget er dermed et mer modernisert språk, der flere forslag til språkforbedringer er gjennomført. Et unntak fra dette ses i någjeldende § 23, som regulerer en avgrensning av opphavsmannens enerett til åndsverket, og gir en form for sitatrett til bilder. Første ledd lyder:

«Offentliggjort kunstverk og offentliggjort fotografisk verk kan gjengis i tilslutning til teksten i kritisk eller vitenskapelig fremstilling som ikke er av allmennopplysende karakter, når det skjer i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger.»

Ordlyden «i tilslutning til teksten» tilsier at det aktuelle bildet må gjengis sammen med en tekst. Forarbeidene presiserer at det er teksten som må være det *sentrale*. Mens «kritisk eller vitenskapelig fremstilling som ikke er av allmennopplysende karakter», skal forstås som at fremstillingen må henvende seg til en målgruppe som er vesentlig avgrenset fra allmennheten, slik at populærfremstillinger ikke omfattes av bestemmelsen.⁸⁶

Flere høringsinstanser innen pressen, som Norsk Redaktørforening, NRK, Pressens Offentlighetsutvalg og TV2, mener bestemmelsen er vanskelig tilgjengelig og utdatert.⁸⁷ At ordlyden kan være vanskelig å forstå, gjenspeiles i den empiriske undersøkelsen, der et flertall (57 prosent) opplevde første ledd som «ganske vanskelig» eller «svært vanskelig» å forstå.

Departementet viderefører likevel bestemmelsen i samme språkdrakt, og viser til forarbeidene til någjeldende lov for å underbygge hva som ligger i vilkårene i bestemmelsen.⁸⁸ På den ene siden, kan det synes som om departementets svar på høringsinstansenes innsigelser, er at det ikke er så avgjørende å rydde i ordlyden da man kan se hva vilkårene betyr ved å lese forarbeidene. I Eckhoffs *Rettskildelære* uttales det at når vi i norsk rett legger stor vekt på forarbeider, kan lovgiver tenke at det ikke er så nøye med utformingen fordi «dette kan vi klargjøre i motivene».⁸⁹ På den andre siden er det tydelig at de fleste som i høringsrunden uttaler seg kritisk til ordlyden, også mener at rekkevidden av bestemmelsen er for snever. Det kan derfor være vanskelig for departementet å endre ordlyden uten å stå i fare for å endre det

---

⁸⁶ Ot.prp.nr.46 (2004–2005) s. 96.

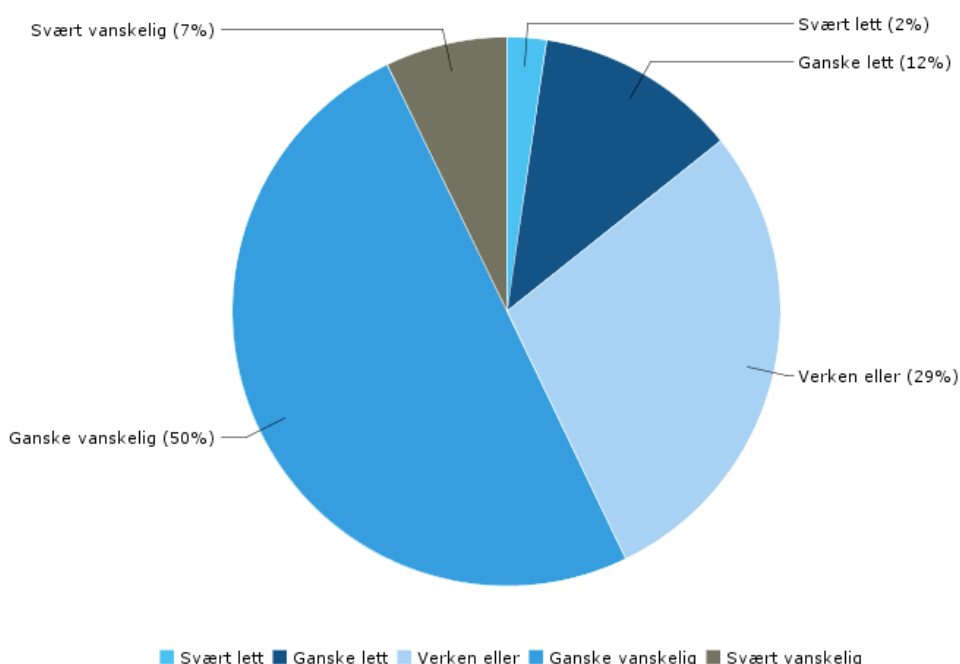
⁸⁷ Prop. 104 L (2016–2017) kap 5.12.4.

⁸⁸ *Ibid.*, kap. 5.12.5.

⁸⁹ Eckhoff (2001) s. 73.

materielle innholdet i bestemmelsen, noe departementet eksplisitt sier ikke er ønsket av hensyn til opphavsmennene.⁹⁰

Fordi denne bestemmelsen ble trukket frem som vanskelig å forstå av flere i høringsrunden, valgte jeg å inkludere den i spørreundersøkelsen. Et flertall synes som sagt første ledd var «ganske vanskelig» eller «svært vanskelig å forstå». På spørsmål om de kan forklare hva som gjør bestemmelsen lett eller vanskelig å forstå, trekker flere frem vilkårene «i tilknytning til teksten» og «god skikk». Én respondent påpeker at svært få av ordene er velkjente fra dagligtale, og at mange setningsledd og vilkår å holde styr på ikke bidrar til god lesbarhet.

Figur 1. Offentliggjort kunstverk og offentliggjort fotografisk verk kan gjengis i tilslutning til teksten i kritisk eller vitenskapelig fremstilling som ikke er av allmennopplysende karakter, når det skjer i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger.

I hvilken grad opplever du utdraget over som lett eller vanskelig å forstå?

Også «gjengis i tilslutning til teksten i kritisk eller vitenskapelig fremstilling som ikke er av allmennopplysende karakter», blir trukket frem av flere som vilkår det er vanskelig å forstå. Én respondent skriver:

«Dette framstår som et famlende forsøk på å være svært presis. Men der man dessverre ikke har tatt hensyn til at mennesker utenfor fagfeltet kunne tenkes å ville lese det. Eller at man av

⁹⁰ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 5.12.5.

forskjellige grunner har ønsket å lage en kompleks tekst, for å fremme eget ego eller for å utelukke de uinnvidde. Dette er i alle tilfelle dårlig håndverk, slik jeg leser det.»

En annen respondent skriver ganske enkelt: «Kan de ikke bare skrive ‘norsk’?».

I denne bestemmelsen må man altså gå til forarbeidene for å få en nærmere oversikt over hva bestemmelsen betyr. At vilkåret «i tilslutning til teksten» innebærer at teksten må ha den fremtredende rollen, kan vanskelig leses ut fra ordlyden. Det følger også av forarbeidene og teori at «i tilslutning til teksten» ikke behøver å skje i fysisk forstand. Et muntlig foredrag der det vises frem bilder, kan omfattes av bestemmelsen.⁹¹ Dette må man også gå til andre rettskilder enn lovteksten for å bli klar over.

Videre er vilkåret «god skikk» en rettslig standard, et fleksibelt vilkår som vil variere avhengig av den konkrete situasjonen.⁹² En tilsvarende rettslig standard går igjen i den alminnelige sitatregelen i åndsverkloven § 22. Dette vilkåret vil derfor vanskelig kunne gjøres tydeligere i en lovtekst, når innholdet må fastsettes på bakgrunn av hva som til en hver tid regnes for å være «god skikk». Men selv om lovgivningsteknikken i overstående § 23 innebærer at man ikke kan forstå alle vilkårene bare ved en naturlig språklig forståelse av ordlyden, og selv om bestemmelsen har flere komplekse vilkår som kan bli for omfattende å regulere nærmere i en lovtekst, kunne deler av ordlyden ha blitt vurdert omskrevet. Nå påpeker departementet som sagt at flere synes ordlyden er vanskelig, men viser heller hva denne betyr, enn å vurdere å forenkle den.

3.3 En teknologinøytral lov

Ett av målene med det nye lovforslaget er å gjøre loven mer teknologinøytral. Dette er en utfordring som ses tydelig på opphavsrettens område. Den digitale utviklingen skjer raskt, og ved å presisere eller konkretisere ulike digitale former for opphavsrettslig relevant bruk i selve lovteksten, kan regelen raskt bli utdatert. Ett eksempel er å presisere enkeltregler knyttet til lenking på Internett. Departementet ønsker å unngå dette, blant annet fordi det kan gjøre at en bestemt regel raskere blir utdatert.⁹³ Balansen mellom å konkretisere en regel for enklere

---

⁹¹ Innst. O.XI (1960–61) s. 19, Rognstad (2009) s. 257.

⁹² Nygaard (2004) s. 391.

⁹³ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.6.6.3.

forståelse og å holde en bestemmelse fleksibel med tanke på raskt skiftende teknologi, blir dermed synlig.⁹⁴

Som Graver skriver, er loven abstrakt. Det er ikke nødvendigvis vanskelig å avgjøre hva lovteksten generelt sett betyr, men det kan være vanskelig å avgjøre hva den betyr og innebærer i det enkelte tilfellet man har foran seg.⁹⁵ Det kan være vanskelig å knytte den mot det konkrete tilfellet, men blir lovteksten for konkret vil lover raskt bli ordrike og uoversiktlige.⁹⁶ Dette illustrerer ett av lovens kjennetegn. En lov har en bestandighet over seg. Den kan umulig favne alle konkrete tilfeller, og blir derfor ofte generell for å favne mye, også situasjoner lovgiver ikke nødvendigvis har forestilt seg.⁹⁷ Den må også gjøres generell for å ikke bli utdatert, særlig på et område som opphavsretten, som er preget av stadig ny teknologi og nye måter å dele eller fremføre verk.

Likevel velger departementet noen steder å kombinere målet om teknologinøytralitet med konkretisering, for å gjøre en regel mer forståelig. Ett eksempel er den nye bestemmelsen i forslaget som gir et forbud mot å strøkke opphavsrettsbeskyttet materiale fra ulovlig kilde: «Det er ikke tillatt å strøkke eller på annen måte bruke åndsverk som åpenbart i strid med denne loven er gjort tilgjengelig for allmennheten på Internett[...]».⁹⁸ Her velger departementet å både inkludere ordet «strøkke» og ordet «bruke» i lovteksten. Begrunnelsen er at «bruk[e]» er et teknologinøytralt uttrykk, som departementet mener det er grunn til å tro vil være mer tilpasningsdyktig overfor endringer i teknologien, i motsetning til ordet «strøkking» som kan gjøre regelen raskere utdatert. Departementet foreslår likevel at også termen «strøkking» inkluderes i bestemmelsens ordlyd, for å gjøre bestemmelsen lettere tilgjengelig for brukerne.⁹⁹

---

⁹⁴ Eckhoff (2001) s. 63.

⁹⁵ Graver (2015) s. 3.

⁹⁶ Backer (2013a) s. 127.

⁹⁷ Eckhoff (2001) s. 63.

⁹⁸ Prop. 104 L (2016–2017) § 3 andre ledd.

⁹⁹ *Ibid.*, kap. 3.4.8.4.

3.4 Lovfestingen av verkshøydekravet

3.4.1 Kravet til verkshøyde

Etter gjeldende åndsverklov § 1 første ledd får den som «skaper et åndsverk» opphavsrett til verket. Opphavsretten gir enerett til å fremstille eksemplarer av verket og gjøre det tilgjengelig for allmennheten, jf. § 3. Paragraf 1 andre ledd angir når et verk er et åndsverk: «Med åndsverk forstås i denne lov litterære, vitenskapelige eller kunstneriske verk av enhver art og uansett uttrykksmåte og uttrykksform», etterfulgt av en ikke-uttømmende¹⁰⁰ opplisting av eksempler på verk, slik som «skrifter av alle slag, muntlige foredrag, sceneverk», med mer.

Opphavsretten er dermed betinget av tre krav. Verket må være innen det «litterære, vitenskapelige eller kunstneriske» området, det må være «skapt» og det må være et «åndsverk».¹⁰¹ Ordet «åndsverk» gir til en viss grad anvisning på at ikke et hvilket som helst verk kan få beskyttelse. Etter rettspraksis og teori er det vanlig å innfortolke et krav til såkalt verkshøyde i betegnelsen «åndsverk», selv om det ikke fremgår direkte av ordlyden.¹⁰² Det er dette kravet som behandles i det følgende.

Høyesterett har formulert kravet som at frembringelsen må «være resultat av en individuelt preget skapende innsats, og ved denne innsatsen må det være frembragt noe som fremstår som originalt».¹⁰³ Det må være preget av kunstnerisk eller litterær selvstendighet. Forarbeidene til gjeldende lov viser til Knophs teori fra 1936: «Et hvilket som helst resultat av selvstendig eller individuelt skapende åndsvirksomhet er beskyttelsesverdig som åndsverk».¹⁰⁴

Momenter i vurderingen av om en frembringelse har verkshøyde, er ofte om den som har frembragt verket har stått overfor valgmuligheter, eller om det er sannsynlig at en annen kunne ha tilvirket et identisk verk.¹⁰⁵ Faktakunnskap eller vitenskapelige teorier har ikke i seg selv opphavsrett. Videre har heller ikke ideer beskyttelse – det er *utformingen* ideene eller kunnskapen har fått, som åndsverkloven verner.¹⁰⁶ Det er forutsatt i rettspraksis at en original

---

¹⁰⁰ Jf. formuleringen «slik som» i lovt teksten.

¹⁰¹ At opphavsretten er betinget av disse tre vilkårene, er den tradisjonelle fremstillingen, se Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.3.1 og Rognstad (2009) s. 77, selv om «litterære, vitenskapelige eller kunstneriske» rent teknisk må sies å være et undervilkår av «åndsverk».

¹⁰² Rt. 2007 s. 1329 avsnitt 44, Rognstad (2009) s. 81.

¹⁰³ Rt. 2007 s. 1329, avsnitt 43.

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.26 (1959-1960) s. 11.

¹⁰⁵ Rt. 2007 s. 1329, avsnitt 44.

¹⁰⁶ Rognstad (2009) s. 78, s. 91-92.

sammenstilling av kjente enkeltelementer kan oppfylle verkshøydekravet. I bedømmelsen skal man ta hensyn til både enkeltelementer i verket og verket bedømt som helhet.¹⁰⁷

Det er likevel, som påpekt av departementet i høringsutkastet, utfordrende å formulere kort eller presist hvor den nedre terskelen for åndsverk går.¹⁰⁸ Verkshøydekravet er en rettslig størrelse, og det skal foretas en juridisk vurdering av om terskelen er nådd.¹⁰⁹ Den estetiske kvaliteten skal ikke være utslagsgivende. Det kan likevel være vanskelig å avgrense vurderingens gjenstand. Som Knoph uttrykker det, omfatter opphavsmannens enerett til å fremstille eksemplarer av verket etter åndsverkloven § 2 bare fremstilling av eksemplarer som kan formidle «opplevelsen av det verket han har skapt». For å kunne anvende reglene om opphavsrett, må man trekke en immateriell grense for verket.¹¹⁰

Vurderingen kan nærmest ligne en filosofisk øvelse: er det noe *eget* i verket, noe som gjør at verket skiller seg fra andre verk som kan ligne? Eller er verket kun en god idé – for eksempel å kombinere et sybord og et sofabord?¹¹¹ Hvor grensen går, krever ifølge Knoph juridisk innsikt, men også kunstnerisk.¹¹² I Huldra-dommen (Rt. 2007 s. 329) var spørsmålet eksempelvis om man kunne ha opphavsrett til en kort oppsetning bygget på den mytologiske skikkelsen Huldra. Høyesterett kom til at oppsetningen ikke hadde verkshøyde fordi den tok sikte på å billedgjøre Huldra slik hun fremstår i folketradisjonen. Det var derfor ikke en «tilstrekkelig individuell og særpreget fremstilling av denne figuren.»¹¹³ Videre fremgår det av flere høyesterettsdommer at terskelen for når noe har verkshøyde, avhenger av art og område. Et sceneverk som i Huldra-dommen, stiller for eksempel særlige krav til originalitet, siden det ligger så nært opp til en iscenesettelse av en annens verk.¹¹⁴

At det å fastsette den nedre grensen for verkshøyde, ikke er en øvelse man kan fremstille skjematisk, illustrerer hvorfor det er krevende å formulere kravet presist i en lovtekst, og at man må gå til flere rettskilder enn lovteksten for å avgjøre hvor kravet til verkshøyde går i et enkelt tilfelle. I høringsutkastet skriver departementet at det må være lovens oppgave «[...] å

---

¹⁰⁷ HR-2017-2165-A avsnitt 67, med henvisning til tidligere rettspraksis.

¹⁰⁸ Kulturdepartementet (2016) s. 27.

¹⁰⁹ Rognstad (2009) s. 85.

¹¹⁰ Knoph (2014) s. 372.

¹¹¹ I Rt. 1962 s. 964 (Wegners sybord) var spørsmålet om man kan kunne få opphavsrett til et slikt sybord, men man kunne ikke kunne få opphavsrett til selve ideen om et slikt sybord, det måtte noe *mer* til. I dommen ble sybordets forfinede utforming vektlagt som et moment som likevel ga bordet opphavsrettslig beskyttelse.

¹¹² Knoph (2014) s. 373.

¹¹³ Rt. 2007 s. 1329, avsnitt 46.

¹¹⁴ *Ibid.*, avsnitt 47.

angi essensen i vilkåret, mens det nærmere innholdet vil måtte fastlegges på bakgrunn av rettspraksis og teori». Det presiseres også at det med lovfesting av kravet bare er tale om å kodifisere gjeldende rett, slik at kravene til åndsverk går klarere frem av loven.¹¹⁵

Lignende tanker om vanskelighetene med å formulere verkshøydekravet i konsis form, finner vi allerede i *Kirke- og undervisningsdepartementets innstilling fra 1925 til lov om åndsverker*, hvor det fremgår at «disse krav som altså er felles for alle de verker [...] er av den art at de vanskelig lar seg presisere i en lovtekst.»¹¹⁶ Knoph uttrykker tilsvarende: «Det lar sig ikke gjøre å presisere åndsverksbegrepet så klart og absolutt at en automat kan settes til å anvende det.»¹¹⁷ Han underbygger dette med at ulike forfattere og lovgivere bruker ulike ord når de skal fastsette den nedre grensen for verkshøyde. Det vil være en grad av skjønn involvert, og det kan være vanskelig å gi noen generelle retningslinjer.¹¹⁸ Det at det er vanskelig å angi terskelen i en presis og generell utforming, synes derfor å være årsaken til at kravet ikke er valgt å lovfestes før nå.

Hvor presist man skal utforme reglene, og hvordan regelen skal presiseres, er et sentralt lovgivningsteknisk spørsmål.¹¹⁹ Fra et lovgivningsteknisk ståsted er det for eksempel ikke ønskelig med for mange definisjoner i loven, da dette kan komplisere lovteksten.¹²⁰ Backer skriver som Eckhoff, at man ofte i norsk lovgivning heller har presentert begrepsavklaringer i forarbeidene enn å innta dem i lovteksten.¹²¹ Men som departementet var inne på i høringsrunden, kan det være uheldig at et så sentralt vilkår ikke kan leses ut av lovteksten direkte. I høringsrunden var det bred enighet om at det er ønskelig med en lovfesting av verkshøydekravet.¹²² Fra både et lovteknisk- og et klarspråkperspektiv er det flere spørsmål som oppstår for lovgiver når et ulovfestet vilkår i dette tilfellet skal lovfestes. Først og fremst oppstår spørsmålet *hvordan* man skal formulere en lovfesting av verkshøydekravet, men også om den valgte lovfesting eller formuleringen medfører at bestemmelsen faktisk blir lettere tilgjengelig.

---

¹¹⁵ Kulturdepartementet (2016) s. 27.

¹¹⁶ Op.cit. s. 24.

¹¹⁷ Knoph (1936) s. 65.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 67.

¹¹⁹ Eksempelvis Backer (2013a) s. 126-127.

¹²⁰ Justisdepartementets lovavdeling (2000) s. 113.

¹²¹ Backer (2013a) s. 121, Eckhoff (2001) s. 77.

¹²² Prop. 104 L (2016–2017) kap 3.3.6.

3.4.2 Den valgte formuleringen

I forslaget § 2 er kravet til verkshøyde nå formulert slik: «Med åndsverk forstås i denne loven litterære eller kunstneriske verk av enhver art som er uttrykk for original og individuell skapende åndsinnsetning.» Verkhøydekravet, og bestemmelsens nye del, er dermed beskrevet som «uttrykk for original og individuell skapende åndsinnsetning». Betegnelsen «vitenskapelige verk» i någjeldende lov er fjernet, da det kunne lede til misforståelsen at man kan få opphavsrett til faktakunnskap. Det bringer også lovens terminologi mer i samsvar med det internasjonale rammeverket og andre nordiske opphavsrettslover.¹²³

Utformingen verkhøydekravet har fått i forslaget, er inspirert av Høyesteretts formulering av verkhøydekravet gjennom flere dommer.¹²⁴ I Huldra-dommen artikuleres som nevnt kravet som «[...] resultat av en individuelt preget skapende innsats, og ved denne innsatsen må det være frembrakt noe som fremstår som originalt», med henvisninger til tidligere rettspraksis.¹²⁵ Departementet viser nettopp til denne formuleringen når de vurderer lovfesting av kravet.

Departementet diskuterer også hvordan verkhøydeterskelen har vært formulert i teorien, gjennom blant annet Knophs lærebok. I høringsuttalelsen var det foreslått formulert som «åndsvirksomhet» i tråd med Knophs formulering i *Åndsretten*, som departementet uttrykker det, «har blitt stående som en læresetning for innholdet i verkhøydekravet.»¹²⁶

Departementet gikk likevel bort fra denne formuleringen i forslaget, etter at Advokatforeningen påpekte at betegnelsen «åndsvirksomhet» kunne lede tankene mot at verket måtte være knyttet til økonomisk virksomhet.¹²⁷

Selv om det fra høringsuttalelsene var bred enighet om at en slik lovfesting er ønskelig, påpeker blant annet Advokatforeningen at ordet «original» i formuleringen i høringsutkastet er uheldig.¹²⁸ Årsaken er at det ikke gjelder et nyhetskrav i opphavsretten, i motsetning til i patentretten,¹²⁹ og slik formuleringen nå står kan det lede til «den misforståelse at det skulle gjelde et objektivt originalitets- eller nyhetskrav.»¹³⁰ Men et originalitetskrav i opphavsrettslig sammenheng skal ifølge Høyesterett heller tolkes som at «det må være skapt noe som har en

---

¹²³ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.3.8.

¹²⁴ *Ibid.*, kap 3.3.6.

¹²⁵ Rt. 2007 s. 1329 avsnitt 43.

¹²⁶ Prop. 104 L (2016–2017) kap 3.3.6

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Advokatforeningen (2016).

¹²⁹ Rognstad (2009) s. 83.

¹³⁰ Advokatforeningen (2016) s. 3.

viss grad av individualitet og kreativitet», uten at det gjelder et krav om at det man skaper er helt nytt.¹³¹ Dette kan synes opplagt, da et kjennetegn ved åndsverk er at de ofte bygger på, og henter inspirasjon fra, hverandre.¹³²

Departementet bemerker imidlertid at «original» både inngår i Knophs læresetning og i Høyesteretts formulering av kravet, og at et originalitetskrav også følger av EU-domstolens praksis.¹³³ Som vi skal se i kapittel 4, er EU-domstolen en tungtveiende kilde i opphavsretten, så hvordan domstolen har fremstilt opphavsrettens grense, kan naturlig nok påvirke departementets valg av formulering.

I *Infopaq* (sak C-5/08) var spørsmålet om et firma kunne videreformidle korte utdrag fra ulike nyhetsartikler på nett. EU-domstolen uttaler at «opphavsretten [kan] kun finde anvendelse i relation til en genstand, der er original i den forstand, at den er ophavsmandens egen intellektuelle frembringelse».¹³⁴ Denne uttalelsen har ikke blitt tolket som at det gjelder et nyhetskrav, men at gjenstanden må ha sin opprinnelse i opphavsmannens intellekt.¹³⁵ I *Painer* (sak C-145/10), som gjaldt opphavsretten til et portrettfoto, uttrykker EU-domstolen at originalitetskravet er oppfylt når det som uttrykkes bærer preg av skaperens personlighet.¹³⁶ Også Høyesterett har vist til EU-domstolens generelle originalitetskrav.¹³⁷

Departementets argument om at EU-domstolen har fastsatt et generelt originalitetskrav, er derfor riktig, men dette betyr likevel ikke at ordet «original» ikke er egnet til å misforstås i en ren språklig betydning. Departementet svarer altså tilsynelatende på noe annet enn det Advokatforeningen påpeker. Som Advokatforeningen er inne på, kan det være vanskeligere å lese ut av lovteksten slik den har blitt formulert i forslaget, at det ikke gjelder et nyhetskrav. Dersom departementet hadde lagt formuleringen tettere opp mot Høyesteretts utpensling av originalitetskravet («frembrakt noe som fremstår som originalt») kunne det kanskje vært lettere å se at «originalt» ikke skal leses som et *nyhetskrav*. Man kunne også vurdere å sløyfe betegnelsen «originalt» helt. Departementet stiller selv spørsmål ved om termen tilfører så mye eget til verkshøydekravet. Det var likevel ikke ønskelig å fjerne ordet, grunnet det nevnte

---

¹³¹ HR-2017-2165-A avsnitt 66.

¹³² Se eksempelvis HR-2017-2165-A (Il Tempo Gigante) der Høyesterett behandler grensen for opphavsretten til en bearbeidelse etter åndsverkloven § 4.

¹³³ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.3.6

¹³⁴ Op.cit. premiss 37.

¹³⁵ Torremans og Pila (2014) s. 271.

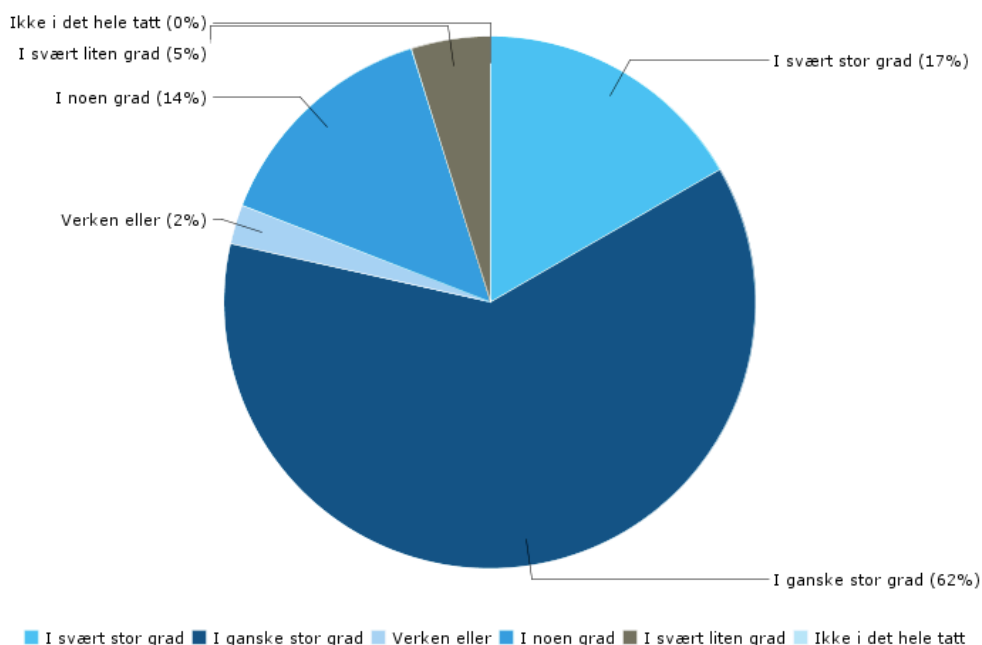
¹³⁶ Op.cit. premiss 88-89.

¹³⁷ HR-2017-2165-A avsnitt 66.

originalitetskravet i EU-retten. I *Football Dataco* (sak C-604/10), som omhandlet vern av databaser, har EU-domstolen fastslått at originalitetskravet er harmonisert i medlemsstatene, slik at nasjonal lovgivning er bundet av hvordan EU-retten har fastsatt kriteriet som vilkår for opphavsrett.¹³⁸

Som vist, må avgjørelsen av om en frembringelse når terskelen for verkshøyde, bero på en sammensatt og faglig fundert vurdering. Vurderingen er så kompleks at den vil være vanskelig, om ikke umulig, å gjøre umiddelbar tilgjengelig gjennom lovtteksten. Slik verkshøydekravet er beskrevet i forslaget, er det kanskje så utfyllende som det kan bli innenfor lovttekstens konsise rammer. Det er kanskje viktigere å *se* at det er et krav, enn umiddelbart å få tilgang til hva som ligger i kravet. Lovfestingen av verkshøydekravet viser balansen mellom klart lovspråk og juridisk metode: Nå vil man i det minste kunne lese i lovtteksten at det finnes et eget krav som åndsverk må oppfylle. Men nøyaktig hva som ligger i dette vilkåret, må nødvendigvis utpensles ved hjelp av juridisk metode.

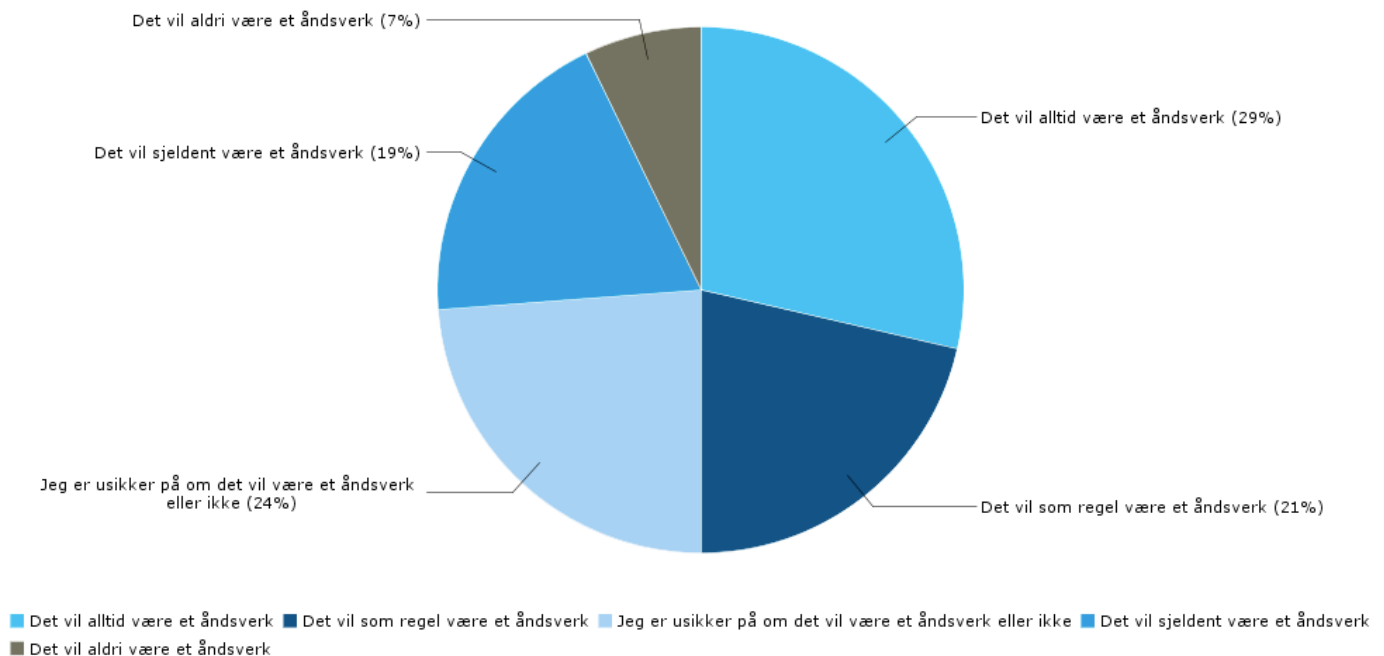
Når det gjelder respondentenes opplevelse av den nye lovfestingen, er det vanskelig å konkludere entydig med om de opplever bestemmelsen som klar.

Figur 2. I hvor stor grad opplever du at bestemmelsen gir svar på om en tekst er et åndsverk eller ikke?

¹³⁸ Op.cit. premiss 50.

Et klart flertall (79 prosent) svarer at de synes bestemmelsen «i svært stor grad» eller «i ganske stor grad» gir dem svaret på om en tekst er et åndsverk eller ikke. Dette taler for at lovfestingen av verkshøydekravet fremstår klart. Blant respondentene er det likevel veldig delte meninger om en tekst «kun bestående av faktakunnskap» vil være et åndsverk eller ikke:

Figur 3. Basert på [forslagets § 2 om kravet til verkshøyde] mener jeg dette om en tekst kun bestående av faktakunnskap.

24 prosent er usikre, mens halvparten (50 prosent) mener at en tekst kun bestående av faktakunnskap «alltid» eller «som regel» vil være et åndsverk. Kun 26 prosent mener at det «sjeldent» eller «aldri» vil være et åndsverk. Som en del er inne på i de kvalitative svarene sine, kommer det an på teksten. Den store variasjonen i svarene indikerer også hvor vanskelig bestemmelsen kan være å anvende uten å ha tilgang til et mer detaljert og konkret eksempel, eller å ha mer inngående kjennskap til verkshøydevurderingen enn det som fremgår av lovteksten i forslaget.

Faktakunnskap vil som nevnt ikke ha verkshøyde, da rene fakta i seg selv ikke vil oppfylle kravet til verkshøyde.¹³⁹ Som én respondent skriver: «Gjengivelser av ferdig fabrikkerte fakta vil bryte med ‘original og individuell skapende åndsinnsetts’.» De ulike svarene på spørsmålet i *Figur 3* kan skyldes at respondentene har tolket eksempelet ulikt. De fleste kvalitative svarene (12 av 16) fokuserer på vilkåret «original og individuell skapende åndsinnsetts», og angir dette som det avgjørende vilkåret for om en tekst kun bestående av faktakunnskap kan

¹³⁹ Rognstad (2009) s. 77.

regnes som et åndsverk eller ikke. Slik en annen respondent påpeker, vil formuleringene man har «pakket faktakunnskapen inn i» fremdeles kunne være et åndsverk. Også en tilstrekkelig original sammenstilling av faktakunnskap kan oppfylle kravet til verkshøyde.¹⁴⁰ Svarene indikerer at lovteksten kan fremstå klar i det man leser den, men vanskelig å vurdere om rommer et konkret tilfelle. Som Graver skriver, består vanskene ofte ikke i å avgjøre hva lovteksten generelt sett betyr, «men hva den betyr og innebærer i det enkelte tilfellet er ofte vanskelig å avgjøre.»¹⁴¹

I lys av de kvalitative svarene kan det likevel virke som om lovfesting av verkshøydekravet alt i alt fremstår nokså klart. I motsetning til någjeldende lovtekst, er det i det minste klart at det finnes et krav om en individuell skapende åndsinnsetning, selv om det kan være vanskelig å foreta en konkret vurdering av om kravet er oppfylt basert på et eksempel åpent for tolkning.

3.5 Betegnelsen «opphaver»

3.5.1 Selve betegnelsen

En av de umiddelbart mest merkbare endringene i lovforslaget, er en endring som ikke er ment å ha en materiell betydning.¹⁴² Den som skaper et verk eller har opphavsretten til et verk, blir i någjeldende lov betegnet som «opphavsmann». For å skille mellom opprinnelig opphavsmann (skaperen av verket) og den som har fått overført opphavsretten gjennom for eksempel en avtale, brukes ofte betegnelsen «originær opphavsmann» om den opprinnelige opphavsmannen.¹⁴³ For å gjøre denne betegnelsen kjønnsnøytral, heter det nå i forslaget § 2 første ledd at «[d]en som skaper et åndsverk, har opphavsrett til verket, og betegnes som opphaver». Ikke bare er betegnelsen byttet ut, den har også blitt definert i lovteksten. Bestemmelsen gir nå både en materiell regel («[d]en som skaper et åndsverk, har opphavsrett til verket») og en definisjon («og betegnes som opphaver») i én og samme setning. At ordet defineres i forslaget er kanskje ikke så overraskende, da «opphaver» er et nyord som kan være

---

¹⁴⁰ I *Ambassadør-dommen* (Rt. 2013 s. 822), som gjaldt opphavsrett til brukskunst, fremgår det at en original sammenstilling av kjente elementer, kan oppfylle kravet til verkshøyde, jf. avsnitt 44. I *Fotball Dataco* uttaler EU-domstolen at selv om dataene i seg selv ikke har opphavsrett, kan sammenstillinger av slik data være beskyttet av opphavsrett, jf. premiss 32.

¹⁴¹ Graver (2015) s. 3.

¹⁴² Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.3.7.

¹⁴³ Se eksempelvis Rognstad (2009) s. 337.

vanskelig å skjønne ut fra en naturlig språklig forståelse av ordet.¹⁴⁴ Språkrådet påpeker at det rent språklig ikke gir mening med en slik sammenstilling av opp- og -haver, man sier ikke at noen «har opp»,¹⁴⁵ så da er det kanskje forståelig at departementet så seg nødt til å definere ordet i lovteksten. I tillegg kan det å definere faguttrykk også være til hjelp der dette gjør teksten lettere å forstå for ikke-profesjonelle brukere.¹⁴⁶

Det har lenge vært et mål å bruke kjønnsnøytrale ord og uttrykksmåter i norske lover.¹⁴⁷ I *Lovavdelings veiledning om lovteknikk* fra år 2000, anbefalte de å bruke kjønnsnøytrale uttrykk i alle nye lover der dette er mulig.¹⁴⁸ Nå heter det for eksempel «rettens leder» i stedet for «rettens formann» eller «tredjeperson» i stedet for «tredjemann» i tvisteloven.¹⁴⁹

I høringsrunden var det flere som ønsket at «opphavsmann» skulle hete «opphavsperson», blant annet Språkrådet og Universitetet i Bergen.¹⁵⁰ Departementet valgte likevel «opphaver», med den begrunnelse at åndsverk bare kan skapes av fysiske personer, og at «opphavsperson» i lys av juridisk terminologi kan skape tvil om også favner *juridiske personer*, som går igjen i flere regelverk og inkluderer selskaper. Opphavsretten kan kun oppstå hos mennesker, og ikke hos selskaper.¹⁵¹ Denne begrunnelsen viser at språkvalg i lover må ta hensyn til språkbruk på tvers av regelverk, selv om en ikke-jurist som leser lovteksten, uten et samme overblikk over flere lovverk, trolig ikke vil trekke denne mulige parallellen.

Språkrådets andre alternativer, «skaper» eller «verksskaper»,¹⁵² vil derimot være problematisk da ordlyden i seg selv ikke vil omfatte den som har fått opphavsretten overdratt til seg, men kun den som har skapt verket (originær opphavsmann). Selv om man også kan si at ordlyden av «opphavsmann» eller «opphavsperson» gir anvisning på en skaper (en opphavsmann «gir opphav til» noe), og ikke nødvendigvis tilsier en som har fått rettighetene overdratt til seg, er ikke denne forståelsen like fremtredende som ved ordet «skaper», som rent språklig vanskelig kan bety noe annet enn den som har *skapt* et verk.

---

¹⁴⁴ «Opphaver» finnes riktignok i en historisk ordbok over dansk språk (Ordnnet.dk), men kan ikke sies å være et kjent ord på norsk.

¹⁴⁵ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.3.7.

¹⁴⁶ Mugaas (2014) s. 18.

¹⁴⁷ Backer (2013a) s. 127.

¹⁴⁸ Op.cit. s. 91.

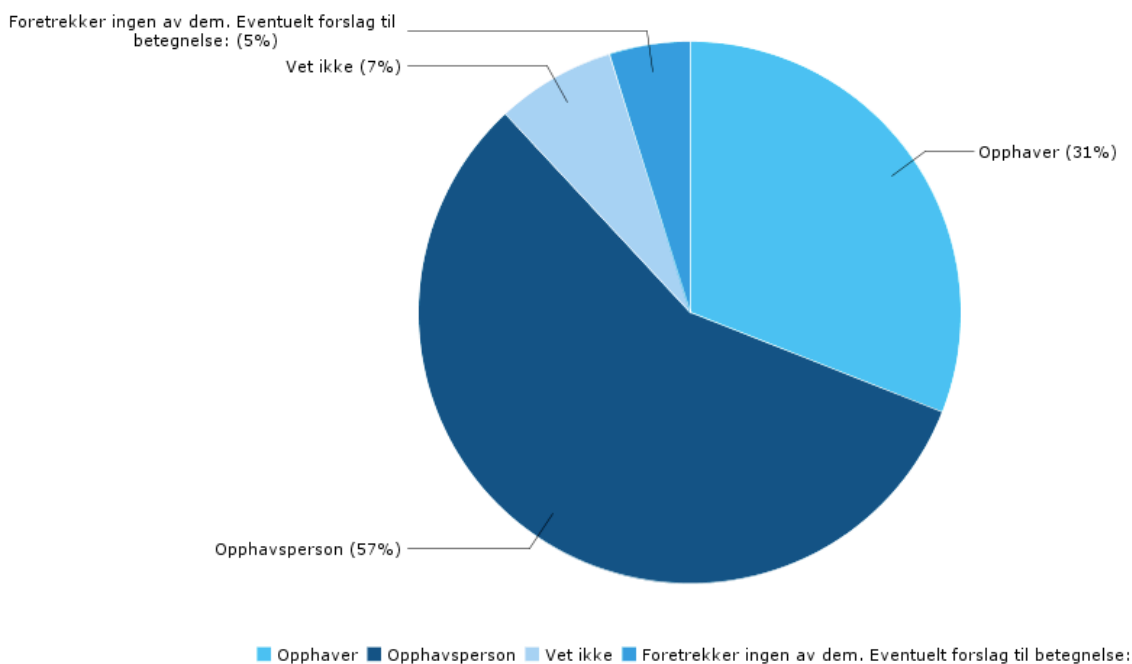
¹⁴⁹ Tvisteloven §§ 19-4 og 15-2, Backer (2013a) s. 127.

¹⁵⁰ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.3.7.

¹⁵¹ Jf. åndsverkloven § 1 og formuleringen «den som skaper et åndsverk». Selskap kan ikke selv utføre den skapende innsatsen som åndsverkloven krever, jf. Rognstad (2009) s. 119.

¹⁵² Språkrådets nettsider, *Opphaver*.

I spørreundersøkelsen foretrekker 31 prosent av respondentene betegnelsen «opphaver» fremfor «opphavsperson», mens 57 prosent foretrekker «opphavsperson». Av de som foreslår en annen betegnelse, trekkes «eier», «skaper» og «rettighetseier» frem. «Rettighetseier» vil etter ordlyden favne både en skaper og en erverver av opphavsretten, men det vil ikke være like klart at det er snakk om «rettighetseieren til en *opphavsrett*», slik ordene «opphavsmann» eller «opphaver» gir anvisning på. «Rettighetshaver» brukes allerede på tvers av lovverk om rettighetseiere til flere ting, for eksempel en bruksrett.

Figur 4. Hvilke av betegnelse [..] foretrekker du?

Departementet og høringsinstansenes diskusjon rundt betegnelsen «opphaver» viser uansett hvor vanskelig det er å finne ett presist ord som favner alt. Selv om opphavsperson kunne ha fungert godt, har det måttet vike av hensyn til en terminologisk sammenheng i lovverket. Men som Språkrådet skriver på sine nettsider, er det «grunn til å tro at ordet nå blir innarbeidet i språkbruken og tross alt vil fungere greit. Et ord trenger ikke være ideelt for å vinne fram».¹⁵³ Backer forklarer også at noen ganger kan lovgivningsarbeid gi opphav til nye ord og språklig fornyelse.¹⁵⁴ Selv om det ofte sies at jussens språk er arkaisk og tradisjonstro,¹⁵⁵ hevdes det også at rettens språk kan være innovativt og at jurister ofte skaper nye ord når det nåværende

¹⁵³ Språkrådets nettsider, *Opphaver*.

¹⁵⁴ Backer (2013a) s. 127.

¹⁵⁵ Vinje (1995) s. 13.

vokabularet ikke strekker til.¹⁵⁶ «Åndsverk» er for eksempel en særnorsk betegnelse, et tilsvarende ord brukes ikke i de andre nordiske opphavsrettslovene. I forarbeidene til någjeldende lov presiseres det at ordet ikke har skapt problemer, «men tvert imot [...] skapt en terminologi som klart har angitt opphavsrettens gjenstand og dermed de enkelte bestemmelsers innhold og rekkevidde». Videre påpekes det at ordet «åndsverk» har festet seg så sterkt at det vil holde seg i språkbruken selv om det skulle gå ut av loven.¹⁵⁷ Et ord som i utgangspunktet ikke er skapt for dagligtale, men for å betegne et juridisk begrep, kan få grundig feste og fungere godt.

3.5.2 Definisjonen påvirker sammenhengen i lovteksten

Selv om «opphaver» vil kunne fungere som betegnelse på den som skaper eller får rettighetene til et åndsverk, kan det stilles spørsmål ved departementets valg om å definere «opphaver» i lovteksten. Selve definisjonen har blitt pekt på som en potensiell kilde til forvirring. Formuleringen «[d]en som skaper et åndsverk, har opphavsrett til verket, og betegnes som opphaver», tilsier at det er den som skaper et åndsverk som betegnes som «opphaver». Som Universitetet i Bergen¹⁵⁸ skriver i sitt høringsvar:

«Slik «opphaver» brukes i forslaget § 2-1 første ledd [«betegnes som opphaver»] er det tilsynelatende synonymt med «frembringer» eller den originære opphavsmannen. Slik det brukes i enerettsbestemmelsen i forslaget § 2-2, er det derimot åpenbart som en betegnelse på alle innehavere av opphavsrett, ikke bare frembringer.»

Problemet som påpekes her, gjelder altså ikke valget av den språklige betegnelsen, men hvordan definisjonen av betegnelsen kan redusere sammenheng og konsekvens i regelverket. I det opprinnelige høringsutkastet lød § 2-2 «Opphavsretten gir *opphaveren* enerett til å råde over åndsverket ved å [...]». Men som Universitetet i Bergen påpeker, er det klart at opphavsretten også gir den som har fått overdratt et verk til seg, en enerett til å råde over åndsverket. Departementet valgte derfor å endre denne bestemmelsen i forslaget til: «*Opphavsretten* gir enerett til å råde over åndsverket ved å [...]», for å understreke at det ikke bare er skaperen av et åndsverk som kan inneha denne eneretten (mine kursiveringer).¹⁵⁹

Men selv om departementet endret denne bestemmelsen, er det fremdeles bestemmelser i forslaget der bruken av ordet «opphaver» sett i lys av definisjonen i § 2 første ledd, kan skape

---

¹⁵⁶ Tiersma (2006) s. 31.

¹⁵⁷ Ot.prp.nr.26 (1959–1960) s. 11.

¹⁵⁸ Universitetet i Bergen (2016), signert Knut Martin Tande, Torger Kielland og Jonas Jensen.

¹⁵⁹ Prop. 104 L (2016–2017), kap. 3.4.7.1.

forvirring med hensyn til om den bare gjelder originær opphavsmann eller også den som har fått overdratt opphavsretten til seg. Eksempelvis i den nye bestemmelsen om strømming fra ulovlig kilde i forslaget § 3 andre ledd:

«Det er ikke tillatt å strømme eller på annen måte bruke åndsverk som åpenbart i strid med denne loven er gjort tilgjengelig for allmennheten på Internett eller annet elektronisk kommunikasjonsnett når bruk fra den ulovlige kilden er egnet til å skade opphavers økonomiske interesser i vesentlig grad [...]»

Her må «opphavers økonomiske interesser» leses som de økonomiske interessene til den som sitter på rettighetene til åndsverket. Hvis skaperen av verket har gitt eller solgt rettighetene til noen andre, er det klart at det ikke er *skaperens* økonomiske interesser som må svekkes for at strømmingen skal være ulovlig. Denne forståelsen støttes også av forarbeidene.¹⁶⁰ Ordlyden av «opphaver[s]» må altså tolkes utvidende sett i sammenheng med definisjonen i § 2 første ledd.

I denne tilsynelatende enkle endringen, som ikke er ment å ha en materiell betydning, oppstår det dermed større utfordringer enn man kanskje forutså. Å definere et faguttrykk som «opphaver» i lovteksten, burde bidra til å gjøre teksten lettere forståelig, men her skjer kanskje heller det motsatte. Det illustrerer hvordan en språklig endring med et ønsket lovteknisk mål, i dette tilfellet å gjøre betegnelser kjønnsnøytrale, kan få en utilsiktet følge. Definisjonen bidrar til en innholdsmessig disharmoni mellom det materielle innholdet i en regel og forståelsen av ordet i lys av definisjonen.

3.6 Betegnelsen «frembringelse»

Enkelte innarbeidede fagtermer kan være vanskelige å erstatte med mer forståelige eller vanligere ord. Et ord som går igjen i opphavsretten, både i gjeldende lovtekst og i teori på rettsområdet, er «frembringelse» og ulike former av «frembringe».¹⁶¹ «Frembringelse» er et verbalsubstantiv, altså et substantiv dannet med utgangspunkt i et verb. Slike substantiver forekommer noe oftere i lovtekst enn i sakprosa. En tetthet av verbalsubstantiver kan, ifølge Vinje, bidra til å øke en teksts abstraksjonsnivå.¹⁶² Men «frembringelse» kan ikke sies å være et vanlig ord i dagligtalen. Seniorrådgiver i Difi, Sissel Motzfeldt, trekker frem ordet

---

¹⁶⁰ Prop. 104 L (2016–2017), kap. 3.4.8.2.

¹⁶¹ Se for eksempel Rognstad (2009) s. 77, eller åndsverkloven § 43.

¹⁶² Vinje (1995) s. 55.

«frembringe» som ett av flere typiske ord som brukes i loven, selv om det finnes alternativer som kommuniserer bedre med dem uten juridisk utdanning.¹⁶³

I forslaget er någjeldende § 9 endret fra «frembrakt» til det mer vanlige «skapt» i forslaget § 14. Men en slik endring er ikke konsekvent gjennomført i hele forslaget. I forslaget § 9 om opphavsrettens vernetid, heter det for eksempel «[...] musikk som er frembrakt med henblikk på filminnspillingen for filmverk». Her er det vanskelig å se hvorfor man ikke har kunnet endre «frembrakt» til «skapt» slik som i § 14.

Selve betegnelsen «frembringelsen» eller bøyninger av dette, kan likevel være vanskelig å erstatte i opphavsretten med et annet mer dagligdags ord. Et ord som «arbeid» favner veldig mye og kan være for vidt. Alternativt kan man bruke ordet «prestasjon».¹⁶⁴ Men hvis «frembringelsen» for eksempel erstattes med det språklig sett vanligere «verket», kan det ligne termen «verkshøyde» og fremstå som at det man omtaler som et «verk», alt har nådd terskelen for «verkshøyde». Noen ganger er det behov for å beskrive et «verk» som noe man ennå ikke har avgjort om har verkshøyde. Da er det naturlig å velge et ord som ikke språklig impliserer at en «høyde for å være et verk» alt er nådd. Dessuten brukes ordet «verk» allerede i lovteksten i bestemmelser der det forutsettes at terskelen til verkshøyde er nådd.¹⁶⁵

«Frembringelse» kan derfor være et eksempel på et ord som typisk fungerer godt på det aktuelle fagfeltet, og et ord som kan være vanskelig å erstatte fordi presisjonshensyn kan tilsi at det er det beste ordet å bruke for å unngå sammenblandinger med en annen betegnelse.

---

¹⁶³ Motzfeldt (2014) s. 54.

¹⁶⁴ Slik som Knoph (1936) s. 366.

¹⁶⁵ I en rekke bestemmelser, eksempelvis §§ 2 til 8.

4 EU-rettens innflytelse på lovspråket

4.1 EU-retten i norsk opphavsrett

Norsk opphavsrett er underlagt en tett internasjonal konvensjonsregulering. Av de mest grunnleggende er Bernkonvensjonen fra 1886 om vern av litterære og kunstneriske verk, som Norge tiltrådte i 1896.¹⁶⁶ Konvensjonen stiller minimumskrav til medlemslandenes regulering av opphavsretten.¹⁶⁷ Siden 1989 har det kommet flere EU-direktiver på opphavsrettsområdet om harmonisering av medlemstatenes egne immaterialretter.¹⁶⁸ I motsetning til en forordning – som blir direkte gjeldende i EU-land, og i Norge skal «gjøres til del av avtalepartenes interne rettsorden» etter EØS-artikkel 7¹⁶⁹ – er det opp til de nasjonale myndighetene å velge form og midlene for gjennomføringen av et direktiv.¹⁷⁰ Dette gir rom for medlemslandene til å selv velge hvordan de vil gjennomføre direktivmålene. Backer skriver at friheten ved nasjonal gjennomføring likevel ikke går så langt som å *forenkle* innholdet i reglene.¹⁷¹ EU-direktiver er gjerne utformet med en annen detaljgrad enn norsk rett, og EU-retten godtar heller ikke den særegne nordiske tradisjonen med å presisere eller utdype lovteksten i forarbeidene.¹⁷² EU-rett som gjennomføres i norsk rett, må derfor stå «klart og uttømmende» i loven, uten å måtte leses ut fra forarbeidene.¹⁷³

Ofte er direktiver så detaljert utformet at det på bakgrunn av kravet om «en fullstendig og utvetydig gjennomføring» vil være vanskelig å avvike særlig fra direktivets ordlyd.¹⁷⁴ Et sentralt direktiv på opphavsrettens område er Infosoc-direktivet fra 2001, som har som mål at opphavsretten og beslektede rettigheter blir harmonisert i alle medlemslandene.¹⁷⁵ Dette direktivet har nettopp noen særlig detaljrike artikler, som det derfor kan være vanskelig å utforme på en annen måte enn å følge direktivets ordlyd mer direkte oversatt.

---

¹⁶⁶ Rognstad (2009) s. 45.

¹⁶⁷ Bernkonvensjonen art. 19.

¹⁶⁸ EØS-avtalen vedlegg XV11.

¹⁶⁹ Dette innebærer at det vedtas en lov- eller forskriftbestemmelse om at forordningen skal gjelde som norsk lov, jf. Fredriksen og Mathisen (2018) s. 364.

¹⁷⁰ EØS-avtalen artikkel 7.

¹⁷¹ Backer (2013a) s. 99.

¹⁷² Backer (2013b) s. 76. Se også sak 143/83 der EU-domstolen slo fast at danske lovforarbeider ikke hadde betydning for vurderingen av om et direktiv var riktig gjennomført i dansk rett, jf. premiss 13.

¹⁷³ Sejersted et al. (2011) s. 202.

¹⁷⁴ Justisdepartementets lovavdeling (2000) s. 174.

¹⁷⁵ Dir. 2001/29/EF fortalepunkt 1 og 4.

Hovedmålsettingen med direktivene som har kommet på opphavsrettens område, er å harmonisere opphavsretten i Europa, av hensyn til det indre europeiske markedet.¹⁷⁶ Disse EU-direktivene (ni i alt) er gjort til en del av EØS-avtalen, og får dermed innvirkning på norsk opphavsrett. Dette følger av EØS-avtalen art. 7 og EØS-avtalens homogenitetsmålsetting. EØS-avtalen skal integrere EFTA-statene i EUs indre marked. Homogenitetsmålsettingen kommer blant annet til uttrykk i EØS-avtalens hoveddel artikkel 6, og innebærer at avtalens bestemmelser som er like bestemmelser i EU-retten, skal tolkes i lys av relevant praksis fra EU-domstolen, og anvendes slik at rettsstilstanden blir lik i EØS og EU.¹⁷⁷ Videre kreves det også i ODA-avtalen at det skal tas tilbørlig hensyn til avgjørelser fra EU-domstolen som er relevant for EØS-retten.¹⁷⁸ I tillegg får presumsjonsprinsippet betydning, hvilket innebærer at man legger til grunn at norsk rett er i overenstemmelse med Norges folkerettslige forpliktelser.¹⁷⁹ Samlet tilsier dette at rettspraksis fra EU-domstolen er en tungtveiende rettskilde ved tolkningen av åndsverkloven.

EU-direktivene har ført til en rekke endringer i den norske åndsverkloven. Disse endringene er nettopp en av hovedgrunnene til at åndsverkloven nå gjennomgår en språklig modernisering og strukturell opprydning.¹⁸⁰

4.2 EU-rettens påvirkning på forslaget

4.2.1 EU-rettens betydning for målsettingen om en mer tilgjengelig lov

Det er flere grunner til at direktivgjennomføring kan skape utfordringer knyttet til å gjøre lovspråk klarere. EU-retten har 24 offisielle språk og minst 28 ulike rettskulturer.¹⁸¹ EØS-avtalen er gyldig på alle EUs offisielle språk, samt islandsk og norsk.¹⁸² Med så mange språkversjoner er det ikke til å unngå at ordlyden kan bli tolket ulikt. Det kan være krevende å oversette presist nok. Man må derfor ta hensyn til alle språkversjonene, og ikke nødvendigvis foreta en konkret ordlydstolkning. Dersom flere fortolkninger spriker, legger EU-rettens metode vekt på kontekst og formål med bestemmelsen.¹⁸³

---

¹⁷⁶ Rognstad (2009) s. 54.

¹⁷⁷ Fredriksen og Mathisen (2018) s. 49.

¹⁷⁸ Avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkningsorgan og en domstol, artikkel 3 nr. 2.

¹⁷⁹ Ot.prp.nr.79 (1991–1992) s. 3-4.

¹⁸⁰ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 2.1.

¹⁸¹ Fredriksen og Mathisen (2018) s. 296.

¹⁸² *Ibid.*, s. 326.

¹⁸³ *Ibid.*, s. 297-298.

En annen utfordring skyldes EU-direktivenes nevnte detaljgrad, som kan føre til innviklede lovtekster i en oversettelse eller bearbeiding. Selv om direktiver ofte er detaljerte, kan et direktiv også være uklart på bakgrunn av at det har blitt inngått kompromisser i EU i forkant av utformingen. Når et direktiv er uklart, avstår statene som regel fra å presisere direktivet i sin egen nasjonale lovgivning, da det er fare for at EU-domstolen og EFTA-domstolen kommer til en annen løsning, noe som kan koste statene dyrt. Fredriksen og Mathisen skriver at dette i praksis betyr at statene i stedet «sørger for at gjennomføringslovgivningen er like upresis som direktivet selv».¹⁸⁴

NOU-en *Utenfor og innenfor – Norges avtaler med EU* fra 2012 trekker også frem at den økte medieoppmerksomheten rundt opphavsrettslige spørsmål, kan bidra til klarhet. Når nye EU-direktiver fører til at Norge må endre rettstilstanden, kan dette skape større diskusjoner i media nå når flere påvirkes av opphavsrettslige problemstillinger. Om gjennomføringen av reglene om vern av tekniske sperrer i Infosoc-direktivet artikkel 6, sies det for eksempel at «[d]iskusjonen pågikk langt inn i stortingssalen, og endte med et politisk kompromiss i form av en lovbestemmelse som norske jurister på området har store problemer med å forstå».¹⁸⁵ Den aktuelle bestemmelsen er nåværende § 53a som regulerer et forbud om å omgå tekniske beskyttelsessystemer som anvendes for å kontrollere tilgangen til opphavsrettsbeskyttet materiale. I forslaget til ny åndsverklov er bestemmelsen videreført med tilnærmet lik, og dermed fortsatt vanskelig tilgjengelig, ordlyd.¹⁸⁶

I forslaget får EU-retten dermed betydning for den språklige utformingen av ulike bestemmelser, men selvfølgelig også for det materielle innholdet. Departementet diskuterer for eksempel om vernetiden for åndsverk (70 år¹⁸⁷) er for lang, men siden EU-retten er harmonisert på dette området, er det ikke aktuelt med en lovendring.¹⁸⁸ Ved visse bestemmelser avventer departementet utviklingen til EU-domstolen før de ønsker å forandre eller supplere lovteksten. Eksempelvis skriver departementet om å lovfeste muligheten for å lenke til opphavsrettslig beskyttet verk, at det er naturlig at avklaring av spørsmål rundt lenking skjer på EU-nivå.¹⁸⁹ Hvilke regler som gjelder for lenking til opphavsrettslig beskyttet

---

¹⁸⁴ Fredriksen og Mathisen (2018) s. 368.

¹⁸⁵ NOU 2012:2, s. 641-642.

¹⁸⁶ Det er riktignok planer om å samkjøre bestemmelsen med regler i straffeloven om uberettiget tilgang til data, men departementet skriver at man må komme tilbake til dette i en egen høringssak, jf. Prop 104 L (2016-2017) kap. 9.

¹⁸⁷ Åndsverkloven § 40.

¹⁸⁸ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.12.5.

¹⁸⁹ *Ibid.*, kap. 3.4.9.

materiale, er noe som mange kommer i befatning med, eksempelvis gjennom egen lenking på sosiale medier. Til tross for ønsket om en teknologinøytral lov, er det flere som i høringsrunden mener at dette er et aspekt som påvirker så mange at det vil være hensiktsmessig å inkludere det i selve ordlyden. Samtidig har EU varslet en opphavsretsreform, noe som gjør det naturlig å avvente spørsmålet.

Jeg vil trekke frem to eksempler på bestemmelser som har blitt endret i norsk rett på bakgrunn av EU-direktiver. Det første eksempelet er valgt fordi bestemmelsen regulerer en helt sentral del av opphavsmannens rett etter åndsverkloven, og viser at påvirkningen fra EU-retten ikke nødvendigvis er til hinder for språklig tilgjengeliggjøring. Det siste eksempelet er valgt fordi det illustrerer hvordan en detaljert direktivordlyd påvirker en norsk lovbestemmelse.

4.2.2 «Tilgjengelig for allmennheten»

Etter gjeldende åndsverklov § 2 gir opphavsretten «enerett til å råde over åndsverket ved å fremstille varig eller midlertidig eksemplar av det og ved å gjøre det tilgjengelig for almenheten(...)». Videre står det i andre ledd at

«[v]erket gjøres tilgjengelig for allmennheten når

- a) eksemplar av verket frembys til salg, utleie eller utlån eller på annen måte spres til allmenheten,
- b) eksemplar av verket vises offentlig uten bruk av tekniske hjelpemidler, eller
- c) verket fremføres offentlig.»

Bestemmelsen fikk sin nåværende form da åndsverkloven ble endret som følge av implementering av Infosoc-direktivet.¹⁹⁰

Bestemmelsen angir opphavsrettens innhold og gir opphavsmannen enerett til eksemplarfremstilling av verket og å tilgjengeliggjøre det for allmenheten.¹⁹¹ Vilkåret i bokstav c, «fremføres offentlig», kan etter ordlyden være vanskelig å få tak på. I forarbeidene påpekes det at vilkåret omfatter livefremføring av verket, men også fremføringer ved hjelp av tekniske hjelpemidler og overføringer til allmennheten, også når verk stilles til rådighet på forespørsel, som gjennom en nettside.¹⁹² «[F]remføres offentlig» har dermed blitt et slags

---

¹⁹⁰ Ot.prp.nr.46 (2004–2005), Dir. 2001/29/EF art. 3.

¹⁹¹ Fra et klarspråklig perspektiv kan man stusse over at «almenheten» og «allmenheten» er skrevet på to ulike måter i én og samme bestemmelse. Backer (2013a) påpeker at slike uoverensstemmelser i rettskrivningen kan forekomme når bare deler av en lovtekst blir oppdatert, slik som kan skje når lovtekst endres i lys av nye EU-direktiver, jf. s. 128. I det nye lovforslaget er inkonsekvansen endret, og «allmenheten» er skrevet likt gjennom bestemmelsen.

¹⁹² Ot.prp.nr.46 (2004–2005) pkt. 3.2.2.

samlevilkår som favner mye. Det må også trekkes en grense mellom «offentlig» og privat fremføring, der det private etter rettspraksis og forarbeider regnes for å være en nær krets av personer knyttet sammen ved familie- eller vennskap.¹⁹³ Denne grensen er også kompleks, men vil ikke bli gjennomgått her, da det lovtekniske poenget er at «*fremføres* offentlig» (min kursivering) favner mer enn ordlyden i seg selv tilsier.

I høringsutkastet ble det foreslått at «offentlig overføring» innføres som ny bokstav d under «tilgjengeliggjøring for allmennheten».¹⁹⁴ I dag innfortolkes offentlige overføringer som nevnt inn under bokstav c («fremføres offentlig») for eksempel der verket gjøres tilgjengelig ved kringkasting eller på Internett.¹⁹⁵ Fra en naturlig forståelse av ordlyden, kan dette synes å strekke innholdet i ordlyden «fremføres offentlig» en del. Det er dette som også er departementets argument for å innføre en ny bokstav d.

Konsekvensen av forslaget blir dermed at fremføringsbegrepet i bokstav c innsnevres i forhold til gjeldende rett. Mye av det som i dag faller inn under «offentlig fremføring», vil etter forslaget heller omfattes av det nye vilkåret i bokstav d, som i forslaget har blitt hetende «overføring til allmennheten». Seniorrådgiver i Kulturdepartementet, Espen Børset, skriver at selv om meningsinnholdet i vilkåret i dag er godt innarbeidet blant profesjonelle brukere av loven, er det ønskelig at lovspråket ligger tettere opp til en alminnelig språklig ordlyd.¹⁹⁶

Tilsvarende skriver departementet at fremføringsbegrepet ikke bør «omfatte så mye at det ikke lenger er samsvar mellom lovspråket og hva som er naturlig etter alminnelig språklig forståelse.» Departementet mener også at innføringen av en ny bokstav vil legge bedre til rette for å relatere EU-domstolens praksis til norsk rett.¹⁹⁷ Departementet viser blant annet til at EU-domstolen har avsagt et stort antall dommer om tolkningen av uttrykket «communication to the public» i Infosoc-direktivet artikkel 3 nr. 1, og at det i lys av EU-rettens betydning på området anses som hensiktsmessig å benytte en tilsvarende betegnelse som det direktivet bruker.¹⁹⁸ I både den norske og danske direktivteksten brukes betegnelsen «overføring til allmenheten» eller tilsvarende som «communication to the public». Derfor er det også hensiktsmessig at det brukes et tilsvarende uttrykk i den norske lovteksten.

---

¹⁹³ Ot.prp.nr.26 (1959–1960) s. 17.

¹⁹⁴ Kulturdepartementet (2016) s. 16.

¹⁹⁵ Rognstad (2009) s. 179.

¹⁹⁶ Børset (2017) s. 528.

¹⁹⁷ Prop. 104 L (2016–2017) kap. 3.4.5.3.

¹⁹⁸ *Ibid.*

I så måte er ikke EU-retten nødvendigvis til hinder for en språklig tilgjengeliggjøring. Tvert imot – å innføre en ny bokstav d, kan både knytte bestemmelsens ordlyd nærmere EU-retten og gjøre ordlyden i bestemmelsen mer i samsvar med en naturlig språklig forståelse.

4.2.3 Avgrensning for eksemplarfremstilling

Gjeldende åndsverklov § 11a første ledd gir en avgrensning i opphavsmannens enerett for en viss type eksemplarfremstilling. Bestemmelsen ble inntatt i åndsverkloven i 2005 ved gjennomføring av Infosoc-direktivet.¹⁹⁹ Ordlyden i den norske bestemmelsen er lagt tett opp til direktivets ordlyd. I någjeldende åndsverklov § 11a heter det:

«Når tilfeldig eller forbigående fremstilling av midlertidige eksemplar utgjør en integrert og vesentlig del av en teknisk prosess som har som eneste formål å muliggjøre

- a) lovlig bruk av et verk, eller
- b) en overføring av et mellomledd på vegne av tredjeparter, omfattes slik eksemplarfremstilling ikke av eneretten etter § 2, med mindre[...]».

Ordlyden i Infosoc-direktivet artikkel 5 nr. 1, er nærmest identisk med den norske bestemmelsen.

Formålet med bestemmelsen er at eneretten ikke skal gå utover midlertidige eksemplarfremstillinger som gjennomføres ved digital verksutnyttelse. Ofte forutsetter en digital teknikk midlertidige kopier av verket, for eksempel midlertidig lagring av filer på en PC når man laster ned nettsider.²⁰⁰ Det følger av Infosoc-direktivet at dette er en avgrensning i opphavs sammens enerett som det er obligatorisk for medlemstatene å innføre.²⁰¹

Bestemmelsen har et komplekst materielt innhold, med mange vilkår. Det er derfor en lovregel som kan være vanskelig å forenkle språklig. Departementet begrunner at de ikke vil endre denne bestemmelsen «selv om vilkårene i bestemmelsen kanskje ikke er så lett tilgjengelig», fordi begrepene i bestemmelsen er EU-harmonisert, «og det nærmere innholdet i dem vil måtte fastlegges på bakgrunn av eksisterende og fremtidig praksis fra EU-domstolen.» Departementet gjennomfører likevel en mindre språklig endring «av hensyn til

---

¹⁹⁹ Ot.prp.nr.46 (2004–2005) s. 16.

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ Ot.prp.nr.46 (2004–2005) s. 12. Se også ordlyden i de andre avgrensningene i opphavsretten som direktivet oppstiller i artikkel 5 nr. 3: «Medlemsstatene *kan* fastsette unntak fra eller avgrensninger av reproduksjonsretten fastsatt i artikkel 2 i følgende tilfeller [...]» (min kursivering).

klarhet i lovteksten», og presiserer at dette er en klargjøring av gjeldende rett og ikke en endring av denne.²⁰²

EU-retten og praksis fra EU-domstolen legger altså sterke føringer på den språklige utformingen av lovteksten – så sterke at det som her kan være vanskelig å ta andre lovtekniske hensyn i utformingen av en bestemmelse enn at språket skal ligge så tett opp til EU-rettens ordlyd som mulig. Når avgrensningen for eksemplarframstilling i åndsverkloven § 11a også er den eneste avgrensningen i opphavsrettens enerett som må gjennomføres i nasjonal rett etter Infosoc-direktivet, er det naturlig å legge ordlyden svært nær direktivets, for å unngå uoverensstemmelser mellom norsk rett og direktivet. Mens når det gjelder de *valgfrie* avgrensningene som fremgår av direktivet artikkel 5 nr. 3, slik som avgrensning der det er tale om anvendelse av verk til parodi eller sitater når formålet er anmeldelse eller kritikk, er det ikke avgjørende å følge direktivets ordlyd – eller i det hele tatt la disse uttrykkelig gå frem av den norske lovteksten.

---

²⁰² Prop. 104 L (2016–2017) kap 3.5.5.

5 Avsluttende betraktninger

I denne oppgaven har jeg sett på ulike hensyn som står mot hverandre når åndsverkloven skal gjøres klarere. Gjennom spørreundersøkelsen har jeg pekt på hvordan rettighetshavere opplever utvalgte deler av forslaget, og diskutert konkrete formuleringer og utfordringene som oppstår i arbeidet med å gjøre – eller ikke gjøre – disse klarere for alle brukere av loven. Åndsverkloven er en lov som stadig flere enn profesjonelle brukere av loven må forholde seg til, derfor er det viktig å gjøre den mer forståelig og lettere tilgjengelig for alle. Mange av utfordringene som ses i arbeidet med å gjøre lovspråket i åndsverkloven klarere, er nært knyttet til lovtekstens generelle kjennetegn og generelle lovgivningstekniske trekk. Dette gir flere av utfordringene som illustreres, en overføringsverdi også til andre rettsområder.

På opphavsrettens område er det særlig tre faktorer som aktualiserer utfordringer knyttet til å gjøre lovtekst mer tilgjengelig, og bidrar til at lovteksten ikke nødvendigvis kan gjøres så klar som departementet selv, høringsinstanser eller respondentene i undersøkelsen kanskje ønsker: lovtekstens konsise form, forholdet til EU-retten og uklarhet på bakgrunn av uenighet eller andre prioriteringer.

Lovtekstens konsise form. Fra et lovteknisk perspektiv er det umulig, og heller ikke ønskelig, å regulere alt i lovteksten. Som vi har sett, er eksempelvis kravet til verkshøyde vanskelig å presisere utfyllende i en lovtekst. Det egner seg kanskje ikke for en «klar og absolutt» fremstilling i lovtekst, slik Knoph påpekte.²⁰³ Men fordelen med at det nå er lovfestet, er at selv om det kan være vanskelig å få tak på hva som konkret ligger i kravet, kan man se at det er et krav i lovteksten. I gjeldende åndsverklov kan det umiddelbart fremstå som at «skrifter av alle slag» gir opphavsrett.²⁰⁴ I forslaget til ny lov fremgår det derimot tydelig at «tekster av alle slag» kun gir opphavsrett hvis det er «uttrykk for original og individuell skapende åndsinnsetning».²⁰⁵ Selv om man nødvendigvis må gå til andre rettskilder for å klargjøre momenter i vurderingen, er det som departementet selv var inne på, viktig å kunne lese et så sentralt vilkår ut av lovteksten. Under dette punktet hører også det at lovtekstens form medfører at den må ha en bestandighet over seg. Loven kan ikke bli for detaljorientert eller bruke formuleringer og termer som raskt blir utdaterte. På opphavsrettens område, der ny teknologi stadig påvirker rettsområdet og gir nye måter å dele åndsverk på. Med ved å i noen

---

²⁰³ Knoph (1939) s. 65.

²⁰⁴ Åndsverkloven § 1 andre ledd nr. 1.

²⁰⁵ Prop. 104 L (2016–2017) § 2 andre ledd, jf. bokstav a.

tilfeller konkretisere i tillegg til å beholde en mer generell terminologi, slik som «bruke» og «strømme» i samme bestemmelse, kan man ta hensyn til både lovtekstens bestandighet og tilgjengelighet.

Forholdet til EU-retten. Som på mange rettsområder, er den EU-rettslige påvirkningen sterk i opphavsretten. Dette får stor betydning for hvordan departementet både kan og vil uforme lovteksten. Selv om detaljnivået i EU-direktivene kan bidra til at en bestemmelse blir vanskelig tilgjengelig, kan det også i noen tilfeller bidra til å gjøre en bestemmelse lettere å forstå. Ved å innføre et fjerde alternativ under «tilgjengelig for allmenheten» i nåværende åndsverklov § 2, legger man både ordlyden tettere opp mot EU-retten, slik at det blir lettere for en rettsanvender å lese bestemmelsen i lys av domsavsigelser og tolkningsmomenter fra EU-domstolen, samtidig som det kan bli klarere ut fra en naturlig språklig forståelse av ordlyden hva vilkåret favner.

Uklarhet på bakgrunn av uenighet eller andre prioriteringer. Når loven skal tilgodese flere tydelige hensyn, kan arbeidet med å gjøre lovteksten mer tilgjengelig komme i skyggen av det materielle innholdet. Hvis man for eksempel er uenig i en betegnelse eller en definisjon, men også uenig i det materielle innholdet, er det kanskje naturlig at man legger fokuset på det sistnevnte i en lovgivningsprosess. Dette ses for eksempel i høringsrunden, der noen rettighetshaverorganisasjoner i siste høringsrunde ga uttrykk for at de ikke var fornøyd med betegnelsen «opphaver», men de konsentrerte heller sine fem minutter til rådighet med å angripe § 71.²⁰⁶ Når ulike interessekonflikter oppstår og høringsrunden gir uttrykk for at de ulike partene står i «skyttergravposisjoner», kan det i tillegg være lettere å la være å lovfeste ulovfestet rett enn å la en omdiskutert bestemmelse stå – til tross for at hensikten i utgangspunktet bare var å klargjøre gjeldende rett. I forlengelsen av dette inngår også spørsmålet om ressursbruk. Når store slag står rundt det materielle innholdet, blir det ikke nødvendigvis tid og ressurser til å sette språkarbeid på dagsordenen.²⁰⁷ Men i ytterste konsekvens kan lite gjennomtenkt språkarbeid bidra til å utilsiktet endre det materielle innholdet i en bestemmelse. Eventuelt, slik som med definisjonen av «opphaver», bidra til mer forvirring rundt, enn klargjøring av, gjeldende rett.

Men det at loven må tilgodese mange ulike hensyn, det være seg EU-retten eller andre lovtekniske hensyn enn de rent språklige, må ikke alltid stå i et motsetningsforhold til å skape

---

²⁰⁶ Åpen høring i Stortingets familie- og kulturkomité (2018).

²⁰⁷ Backer (2013b) s. 70.

en forståelig ordlyd som gir et best mulig utgangspunkt for rettsanvenderen eller en som leser lovteksten. I både høringsuttalelsen og forslaget ser man at departementet har hatt et bevisst og uttalt mål om tilgjengeliggjøring gjennom lovarbeidet, og forslag til ny åndsverklov fremstår alt i alt mer ryddig og i en mye mer tilgjengelig språkdrakt enn loven fra 1961.

Opphavsretten gir som sagt en enerett til å gjøre et verk «tilgjengelig for al(l)menheten» etter gjeldende § 2 og forslagens § 3. En *lovtekst* er uten vern etter åndsverkloven og er ikke omfattet av opphavsrett.²⁰⁸ Det er fordi den nettopp henvender seg til allmenheten og skal spres i størst mulig utstrekning.²⁰⁹ Åndsverkloven både kan, og skal, gjøres «tilgjengelig for allmenheten» – også språklig.

---

²⁰⁸ Jf. åndsverkloven § 9 første ledd.

²⁰⁹ Ot.prp.nr.26 (1959–1969) s. 28.

6 Litteraturliste

Litteratur

- Adler, Mark (2012) «The Plain Language Movement» i *The Oxford Handbook of Language and Law* [sitert fra oxfordhandbooks.com].
- Backer, Inge Lorange (2013a) *Loven – hvordan blir den til*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Backer, Inge Lorange (2013b) *Lov og lovgivning – artikler og foredrag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bernt, Jan Fridthjof og Synne Sæther Mæhle (2007) *Rett, samfunn og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bernt, Jan Fridthjof (2009) «Det juridiske fortolkningsfellesskap som referanseramme for avgjørelse av juridiske tvilsspørsmål», Oslo: Cappelen Akademisk [sitert fra Idunn.no].
- Børset, Espen Arneberg (2017) «Opphavsrettsutviklingen i Norge siden 2015 – mot en ny åndsverklov» i *Nordisk Immateriell Rättsskydd (NIR)* nr. 6/2017.
- Direktoratet for forvaltning og IKT (2014) *Et klarere lovspråk - kom i gang! Tips og inspirasjon til deg som skriver lover*. Oslo: Direktoratet for forvaltning og IKT, Difi.
- Eckhoff, Torstein (2001) *Rettskildelære* (5. utg. [redigert av] Jan E. Helgesen). Oslo: Universitetsforlaget.
- Fredriksen, Halvard Haukeland og Gjermund Mathisen (2018) *EØS-rett* (3. utg. ed.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Graver, Hans Petter (2015) «Kafkas 5 teser om Lovspråk; om hvordan lovens lovhet påvirker lovspråket» i *Sakprosa*, 7(2), 5.
- Gjestad, Robert Hoftun (2018) «Nytt kunstneropprør mot ny åndsverklov», i *Aftenposten* 18. april 2018 [<https://www.aftenposten.no/kultur/i/3jge10/Nytt-kunstneroppror-mot-ny-andsverklov>].
- Jacobsen, Dag Ingvar (2015) *Hvordan gjennomføre undersøkelser* (3. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Justisdepartementets lovavdeling (2000) *Lovteknikk og lovforberedelse*. Veiledning om lov og forskriftsarbeid.
- Knoph, Ragnar (2014) *Knophs oversikt over Norges rett* (14. utg. utgitt av Kåre Lilleholt; medarbeidere: Johs. Andenæs ... [et al.]. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Knoph, Ragnar (1936) *Åndsretten*. Oslo: Nationaltrykkeriet.

- Motzfeldt, Sissel (2014) «Kan lovspråk temmes?» i *Klart språk i Norden*, 2014, s. 53-65.
- Mugaas, Pål (2014) «Nye metoder for bedre lovspråk» i *Stat & Styring*, (02), 18-19.
- Nygaard, Nils (2004) *Rettsgrunnlag og standpunkt* (2. utg.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Rognstad, Ole-Andreas (2009) *Opphavsrett*. I samarbeid med Birger Stuevold Larsen. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sejersted, Fredrik, Finn Arnesten, Ole-Andreas Rognstad, Sten Foyn m.fl (2011) *EØS-rett* (3. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Tiersma, Peter M. (2006) «Some Myths About Legal Language» i *Law, Culture and the Humanities*, 2(1), 29-50.
- Torremans, Paul og Justine Pila (2014) *European Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Vinje, Finn-Erik (1995) *Språket i lover og annet regelverk*. (Vol. 2/90, Complex (trykt utg.)). Oslo: TANO [sitert fra bokhylla.no].
- Vinje, Finn-Erik (1992) *Lovlig språk. Om språk og stil i lover og annet regelverk*. (2. utg. ed.). Oslo: Justisdepartementet.

Norske lover

- Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814 (Grunnloven).
- Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. 12. mai 1961 nr. 2 (åndsverkloven).
- Lov om mekling og rettergang i sivile tvister 17. juni 2005 nr. 90 (tvisteloven).

Norske forarbeider og høringsuttalelser

- Innst. 258 L (2017–2018) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven).
- Prop. 104 L (2016–2017) Lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven).
- Kulturdepartementet (2016) Høringsnotat. Forslag til ny lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven).

Advokatforeningen (2016) Høring om ny åndsverklov. [Sitert fra https://www.regjeringen.no/contentassets/1a97d1397bac4859b026083fc9db972f/advokatforeningen_mm.pdf?uid=Advokatforeningen].

Universitetet i Bergen (2016) Høringssvar – forslag til ny åndsverklov. [Sitert fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-ny-andsverklov/id2479768/?uid=0e944689-7b13-4387-86cf-5d6bb63742f3>].

NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov.

NOU 2012:2 Utenfor og innenfor – Norges avtaler med EU.

Ot.prp.nr.46 (2004–2005) Om lov om endringer i åndsverkloven m.m.

NOU 1992:32 Bedre struktur i lovverket. Lovstrukturutvalgets delutredning II.

Ot.prp.nr.79 (1991–1992) Om lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS), mv.

Innst. O.XI (1960–1961) Innstilling fra Kirke- og undervisningskomitéen om lov om opphavsrett til åndsverk.

Ot.prp.nr.26 (1959–1960) Om lov om opphavsrett til åndsverk.

NUT 1950:1 Innstilling til lov om opphavsrett til litterære og kunstneriske verk.

Ot.prp.nr.22 (1930) Om lov om vern for åndsverker.

Innstilling 1925. Kirke- og undervisningsdepartementets innstilling til lov om vern for åndsverker.

Norsk rettspraksis

Rt. 1962 s. 964 (Wegners sybord)

Rt. 2007 s. 1329 (Huldra)

Rt. 2013 s. 822 (Ambassadør)

HR-2017-2165-A (Il Tempo Gigante)

Rettspraksis fra EU-domstolen

Sak C-5/08 *Infopaq International*

Sak 143/83 *Danmark mot kommisjonen*

Sak C-145/10 *Painer*

Sak C-604/10 *Football Dataco*

Internasjonale traktater og EU-direktiv

Infosoc-direktivet. Dir. 2001/29/EF av 22. mai 2001 om harmonisering av visse sider ved opphavsrett og beslektede rettigheter i informasjonssamfunnet.

EØS-avtalen. Avtale om Det Europeiske økonomiske samarbeidsområde, 2. mai 1992.

ODA-avtalen. Avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkningsorgan og en domstol 2. mai 1992.

Bernkonvensjonen. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 9. September 1886.

Nettsider

Difis nettsider, *Klart lovspråk* [<https://www.difi.no/fagomrader-og-tjenester/klart-sprak-og-brukerinvolvering/klart-lovsprak>] (sjekket 31. mai 2018).

Karrierestarts nettsider, *Professor/førsteamanuensis i rettsvitenskap* [<https://karrierestart.no/ledig-stilling/798329?viewName=JobAdPrint>] (sjekket 31. mai 2018).

Ordnet.dk, *Ordbog over det danske Sprog*, «opphaver» [<http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=opphaver>] (sjekket 31. mai 2018).

Språkrådets nettsider, *Hva er klarspråk?* [<http://www.sprakradet.no/Klarsprak/om-klarsprak/hva-er-klarsprak/>] sjekket 31. mai 2018).

Språkrådets nettsider, *Klart lovspråk* [<http://www.sprakradet.no/Klarsprak/om-klarsprak/om-oss/klart-lovsprak/>] (sjekket 31. mai 2018).

Språkrådets nettsider, *Opphaver* [<http://www.sprakradet.no/svardatabase/sporsmal-og-svar/opphaver/>] (sjekket 31. mai 2018).

Språkrådets nettsider, *Søk i kansellisten*

[<http://www.sprakradet.no/Klarsprak/skrivehjelp/Skriverad/Kutt-kansellistilen/soek-i-kansellisten/>] (sjekket 31. mai 2018).

Stortingets nettsider, *Lov om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverkloven)*

[<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=67749>] (sjekket 31. mai 2018).

Synovate (2011) *Telefonundersøkelse – Lovspråk*

[<http://www.sprakradet.no/upload/Klarsprak/Dokumenter/Lovsprak-hovedrapport.pdf>] (sjekket 31. mai 2018).

Universitetet i Oslos nettsider, *Klart språk i forskning og undervisning*

[<http://www.jus.uio.no/om/aktuelt/arrangementer/2016/12-05-klarsprak.html>] (sjekket 31. mai 2018).

Video

Åpen høring i Stortingets familie- og kulturkomité (2018) mandag 5. februar 2018 kl. 10.00.

[<https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Videoarkiv/Arkiv-TV-sendinger/?mbid=/2018/H264-full/Hoeringssal1/02/05/Hoeringssal1-20180205-095534.mp4&msid=266&dateid=10004139>] (sjekket 31. mai 2018).

7 Vedlegg

Vedlegg 1

Spørreundersøkelse om forslaget til ny åndsverklov

[Lastet ned fra survey-xact.dk]

Formål

Denne spørreundersøkelsen gjennomføres i forbindelse med masteroppgaven min i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen. Tema for masteroppgaven er lovspråket i forslaget til ny åndsverklov. Lovforslaget er ennå ikke trådt i kraft.

Med undersøkelsen ønsker jeg å få innsikt i borgeres kjennskap til åndsverkloven og hvordan utvalgt lovtekst i forslaget til ny åndsverklov forstås.

Masteroppgaven skrives med støtte fra prosjektet "Klart lovspråk" som Direktoratet for Forvaltning og IKT (Difi) leder. Ett av målene med prosjektet "Klart lovspråk", er at språket i lovtekst og offentlige dokumenter skal bli lettere å forstå.

Gjennomføring av spørreundersøkelsen

Undersøkelsen inneholder 12 spørsmål og den tar cirka 5 minutter å besvare. Du kan gå frem og tilbake i undersøkelsen. Det er frivillig å svare på undersøkelsen, og du kan velge å hoppe over spørsmål som du ikke ønsker å svare på.

Personvern

Opplysningene fra denne undersøkelsen vil bli behandlet konfidensielt. Resultatene blir publisert i masteroppgaven som leveres 1. juni 2018, og resultatene rapporteres i en slik form at enkeltpersoner ikke kan identifiseres. Undersøkelsen er meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD).

Har du spørsmål?

For mer informasjon, kontakt meg på Masteroppgaven vil bli offentlig tilgjengelig.

På forhånd: tusen takk!

Med de to første spørsmålene ønsker jeg først litt kunnskap om din kjennskap til den nåværende åndsverkloven (Lov om opphavsrett til åndsverk m.v.) fra 1961.

1) Har du noen gang slått opp i åndsverkloven?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

2) Hvilken kjennskap vil du si du har til åndsverkloven?

- (2) Ingen
- (3) Liten
- (4) Middels
- (5) God
- (6) Svært god

3) Har du i løpet av det siste året vært usikker på dine rettigheter knyttet til bruk av egne eller andres verk?

Har du for eksempel vært usikker på om andres bruk av din egen tekst/bilde/musikk var lov, eller har du vært usikker på om du selv kan poste andres verk på sosiale medier / Internett?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

4) Hvor ville du hovedsakelig søkt etter informasjon hvis du lurte på om andres bruk av din egen tekst/bilde/musikk har vært lovlig? (Du kan krysse av inntil tre alternativer.)

- (1) Slått opp i loven
- (3) Søkt på Internett (Google eller lignende)
- (2) Spurt familie, venner eller en kollega
- (4) Kontaktet forbundet/foreningen
- (5) Vet ikke
- (6) Annet. Hvor? _____

På de neste sidene vil du bli presentert for utdrag fra forslaget til ny åndsverklov.

Forslaget foreligger nå som en proposisjon til Stortinget, men er ennå ikke trådt i kraft.

Bruk utdragene til å svare på spørsmålene.

Offentliggjort kunstverk og offentliggjort fotografisk verk kan gjengis i tilslutning til teksten i kritisk eller vitenskapelig fremstilling som ikke er av allmennopplysende karakter, når det skjer i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger.

5) I hvilken grad opplever du utdraget over som lett eller vanskelig å forstå?

- (2) Svært lett
- (3) Ganske lett
- (4) Verken eller
- (5) Ganske vanskelig
- (6) Svært vanskelig

Kan du eventuelt forklare hva som gjør at utdraget over er lett eller vanskelig å forstå?

Med åndsverk forstås i denne loven litterære eller kunstneriske verk av enhver art som er uttrykk for original og individuell skapende åndsinnsats, slik som

- a) tekster av alle slag, blant annet av skjønnlitterær og faglitterær art
- b) muntlige foredrag
- c) sceneverk, både dramatiske, musikkdramatiske og koreografiske verk, pantomimer og hørespill
- d) musikkverk, med eller uten tekst
- e) filmverk
- (...)
- n) oversettelser og andre bearbeidelser av verk som er nevnt foran.

6) I hvilken grad opplever du at utdraget over gir deg svar på om en tekst er et åndsverk eller ikke?

- (1) I svært stor grad
- (4) I ganske stor grad
- (5) Verken eller

- (2) I noen grad
- (3) I svært liten grad
- (6) Ikke i det hele tatt

7) Basert på det siste utdraget over, mener jeg dette om en tekst bare bestående av faktaopplysninger.

- (1) Det vil alltid være et åndsverk
- (3) Det vil som regel være et åndsverk
- (6) Jeg er usikker på om det vil være et åndsverk eller ikke
- (4) Det vil sjeldent være et åndsverk
- (5) Det vil aldri være et åndsverk

Eventuelle kommentarer til utdraget over eller til spørsmålene om utdraget:

I dag kalles den som skaper et åndsverk, "opphavsmann". Betegnelsen brukes også om en som har kjøpt eller fått rettighetene til et åndsverk. I den nye åndsverkloven ønsker man å bruke en kjønnsnøytral betegnelse.

8) Hvilke av betegnelse under foretrekker du?

opphaver
opphavsperson

- (1) Opphaver
- (2) Opphavsperson
- (4) Vet ikke
- (3) Foretrekker ingen av dem. Eventuelt forslag til betegnelse: _____

Til sist - litt om deg

9) Kjønn

Kvinne

(1)

Mann

(2)

10) Hvor gammel er du?

_____

11) Hva er ditt utdanningsnivå?

- (1) Grunnskole
- (2) Videregående skole
- (3) Universitet/høyskole, lavere grad (1-3 år)
- (4) Universitet/høyskole, høyere grad (mer enn 3 år)

12) Innenfor hvilket felt er du hovedsakelig utdannet?

- (2) Humanistiske fag
- (1) Utøvende kunstfag
- (3) Juridiske fag
- (8) Helse- og sosialfag
- (4) Samfunnsvitenskapelige fag
- (5) Økonomisk-administrative fag
- (6) Ingeniør/ teknologiske fag
- (7) Arkitektfag
- (9) Idrettsfag
- (10) Yrkesfag
- (11) Annet _____

Tusen takk for din deltagelse!

Vår dato: 07.02.2018

Vår ref: 58807 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

Forenklet vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 30.01.2018.
Meldingen gjelder prosjektet:

58807

Behandlingsansvarlig

Daglig ansvarlig

Student

*Hvordan lovteksten i forslaget til ny åndsverklov forstås**Universitetet i Bergen, ved institusjonens øverste leder*

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet med vedlegg, vurderer vi at prosjektet er omfattet av personopplysningsloven § 31. Personopplysningene som blir samlet inn er ikke sensitive, prosjektet er samtykkebasert og har lav personvernulempe. Prosjektet har derfor fått en forenklet vurdering. Du kan gå i gang med prosjektet. Du har selvstendig ansvar for å følge vilkårene under og sette deg inn i veiledningen i dette brevet.

Vilkår for vår vurdering

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet
- krav til informert samtykke
- at du ikke innhenter [sensitive opplysninger](#)
- veiledning i dette brevet
- Universitetet i Bergen sine retningslinjer for datasikkerhet

Veiledning

Krav til informert samtykke

Utvalget skal få skriftlig og/eller muntlig informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse.

Informasjon må minst omfatte:

- at Universitetet i Bergen er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet
- daglig ansvarlig (eventuelt student og veileder) sine kontaktopplysninger
- prosjektets formål og hva opplysningene skal brukes til
- hvilke opplysninger som skal innhentes og hvordan opplysningene innhentes

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

- når prosjektet skal avsluttes og når personopplysningene skal anonymiseres/slettes

På nettsidene våre finner du mer informasjon og en veiledende mal for [informasjonsskriv](#).

Forskningsetiske retningslinjer

Sett deg inn i [forskningsetiske retningslinjer](#).

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 01.03.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Gjelder dette ditt prosjekt?

Dersom du skal bruke databehandler

Dersom du skal bruke databehandler (ekstern transkriberingsassistent/spørreskjemaleverandør) må du inngå en databehandleravtale med vedkommende. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se [Datatilsynets veileder](#).

Hvis utvalget har taushetsplikt

Vi minner om at noen grupper (f.eks. opplærings- og helsepersonell/forvaltningsansatte) har [taushetsplikt](#). De kan derfor ikke gi deg identifiserende opplysninger om andre, med mindre de får samtykke fra den det gjelder.

Dersom du forsker på egen arbeidsplass

Vi minner om at når du [forsker på egen arbeidsplass](#) må du være bevisst din dobbeltrolle som både forsker og ansatt. Ved rekruttering er det spesielt viktig at forespørsel rettes på en slik måte at frivilligheten ved deltakelse ivaretas.

Se våre nettsider eller ta kontakt med oss dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

